

Drobne pesmi.

Bog.

Iz misli stkan, iz src molitve zlit,
kot hrepenenje naše vekovit,
srce te sluti, nihče te ne vidi —
z resnice lučjo v temo našo pridi!

Kje li živiš? — Srce te nosi v sebi,
obsodba tvoja je pekoča vest;
duh, k tlom pritiskan, išče te na nebi
in k tebi hoče v blaženstva prelest.

Čim više vstaja naše hrepenenje,
tem dlje odmičeš se, nevidni kralj,
In zopet padamo v temno življenje,
perut potare duši bol in žal.

Dekle in bolest.

Devojka imela je ljubega
in bila je srečna takó,
in kamor so segale njene željé,
vse bilo je jasno, lepó.

Pred njo se razvil je dalek pot,
strmele so plašne oči,
zla slutnja na dušo je padla ji,
veselja več njenega ni.

Ob zatonu.

Solnce gasne, pada za goré:
dan umira, ves željan pokoja
Gledal je z višave vrh zemljé
toliko krivic, prevar in boja.

Ob zatonu vse nebo žari,
kot bi vroča kri ga prepojila:
to odblesk prelite je krvi,
znak je, da bo kri spet jutri lila.

Dan.

Nad šumečimi vrhovi,	Vse se bliska in iskri
nad kipečimi valovi	od razkošja in sijaja;
sije velik dan,	od lepote vsa drhti,
z zlatom ves pretkan.	vsaj priroda k solncu vstaja . . .

Nad nemirnimi duhovi,
nad krvi srca valovi
večni mrak visi —
breme naših dni.

Oživljenje.

Oglej se, ljubica, v daljno stran,
kjer spi ljubezni mlade dan!
Kaj res samo je bilo,
da srce je srcé ljubilo?

„Kar srcu je bilo lepó in sladkó,
nikoli ne more umreti to —
Zaspi in spet se zgane
in z novo silo vstane.“

Začetek in konec.

Oč nad zemljo tiho sanja,
 trudna misel še ne spi,
 od neskončnega iskanja
 sama v sebi se gubi.

Kje je konec? — Kjer v življenje
 smrti se ozró oči.

Kje začetek? — Kjer semenje
 se spoji in zaplodi.

A med koncem in izvorom
 tisoč dvomov, tisoč zmot.
 Ta za kruhom, ta za vzorom —
 vsakemu gre svoja pot!

Izpoved.

Saj se ti izpovedujem, Bog!
 Mnogo sem grešil v življenja dneh:
 čaral me je deklic jok in smeh,
 zlovoljan sem nosil pezo tog.

Z drugimi — ne s sabo — bil sem strog,
 niti slutil nisem, da je greh,
 če sovraga bi odrl na meh,
 breme svojih mu predal nadlog.

Zdaj skesano klanjam grešno glavo,
 plah je in ponižen moj korak,
 kar mi drugi porekó, le to je pravo.

Kakor jagnje sem voljan, krotak,
 kdor me striže, njemu pojem slavo . . .
 Božji glas mi zagrmi: Bedak! —

Romanca o junaku.

Razvnet od ognja mlade krvi
 in od ponosa drzen in jak:
 tako junak v življenje hiti,
 tako si osvaja srca junak.

Ko solnce se dvigne v sinji svod,
glej, solnčni roži zagiblje se cvet,
za njim se ozira na daljno pot
in žarek prihaja jo božat in gret.

Mladike so gledale željno tako
za njim, pogledov si ognja želeč;
in kamor se mu je ozrlo oko,
potopil se vanje pogled je proseč.

Ljubezni mladike prosile so ga,
devišta cvetove moril je junak,
ostavljene v solzah ljubile so ga,
ostal je sad spoznanja grenak.

Razvnet od ognja mlade krvi,
od zmag premnogih drzen in jak:
tako naprej junak hiti,
tako si osvaja srca junak.

In pride do lepih, pisanih leh,
vse polnih mladih, belih cvetov,
med njimi devojka — cvet rožic teh —
in sklonil se drzni ponos je njegov.

Hodila je med cveticami
kot v sladkem spanju sen sladak . . .
„Prekrasna, bodi družica mi!“
Proseče je sklepal roké junak.

„Na dom te ponesem svoj svetal,
oči naj tvojih prečisti soj
iz duše prežene mi težko žal —
ti solnce mi boš, jaz suženj tvoj!“

A njenih oči je tiha blagost
objemala bele lilije;
prosila je v duši njegovi bridkost,
a nje ni, da se usmili je.

Zadnja pesem.

In v srcu nekaj valovi in vstaja . . .

Čuj, tiho, komaj slišno se glasi.
Je li to spev iz zemeljskega raja,
je li to vzdih življenja težkih dni?

Saj pride le, kar mora, ne, kar hoče:
mi smo življenju plen, ne ono nam.
Če v zadnji pesmi mi srce zajoče —
srce le v solze more, ne drugam!

E. Gangl.

Najina ljubezen.

Bila je krasna, kakor so krasne
rožice v jutru sredi gredá,
bila brezmadežna, bila je čista,
kakor so lilije sredi polja.

Kakor vijola na skrivnem in tihem
v gaju zelenem opojno dehti,
cvela globoko je v srčnem zavetju,
niso dosegle je zlobne oči. —

Kakor krilatci na edenskih tratih
bila presrečna je v tihih nočeh —
najina ljubezen — kot zvezda gorela
svetlo je v tvojih in mojih očeh . . .

Kristina.

Misel.

Tiho še tu . . . tam iz mraka
samotna luč gori;
popotnik, ki mimo koraka,
nocoj ima solzne oči.

Nocoj je sreča tak blizu,
komaj korak je do nje,
komaj korak do vsega,
česar želi srcé . . .

Milan Pugelj.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

tem se je polnila dvorana. Matere so prihajale s svojimi hčerkami. Povsod so bingljali okrog zornih obrazov lepo zaviti kodri. V modi so bili tedaj pri starih in mladih. Mladim so se podali, stare pa so bile bolj smešne, kadar so se nakodrane po dvorani zibale.

Prihajali so tudi gospodje z visokimi kravatami in v ozkih hlačah. Ta noša bi našemu sedanjemu okusu ne prijala, tedanjim dekletom so pa ugajali ozkohlačni mladeniči; prav tako oficirji, ki z visokimi našivi in z belimi fraki niso bili nič manj smešni. Ali tudi v tisti dobi so švigali po dvorani kakor metulji od cveta do cveta.

Tudi tedaj je bila galerija velikega pomena. Tja so prihajali vsi, ki radi različnih vzrokov niso mogli na ples, bodisi, da ni bilo dostojanstva, ki bi dajalo povod za udeležitev, bodisi, da ni bilo dekleta, katero bi se peljalo na ples, bodisi, da ni bilo cvenka, da bi se napravila nova obleka, brez katere tudi takrat ljubljanska gospa, če je imela količkaj imena, ni mogla in hotela na tako sijajno veselico. Izmed galerijskih dam jih je bilo največ, ki niso imele potrebne obleke. Sedele so tam zgoraj ter gledale z zavistnimi pogledi navzdol, kjer se je zbirala izvoljena družba.

Prva, ki je prišla na galerijo, je bila gospa Marta Lederwascheva, soproga skopušnega in starikastega trgovca. Pri svojih letih bi še bila smela plesati. Pa mož ji ni hotel odpreti svojih petic, da bi si bila omislila novo obleko. Prišla je sama in upala je tudi, da se snide z gospodom Lavrencijem Antonom Rudolfom, ki je bil tudi trgovec in je nekaj lazil za njo. Stvar je bila znana celi Ljubljani, a ker je bil mož star in skop, se javnost ni čudila, da je skušala mlada ženica preskočiti ozke meje zakonske zvestobe. Prišla je z nezadovoljnim srcem ter težko pričakovala svojega galana, dotlej pa je pregledovala družbo pod sabo. Kmalu sta se ji pridružili tovarišici: gospa Primčeva, ki še ni imela odraslih deklet, da bi jih vodila na plese, in gospa Pichlerjeva, žena trgovca

Ignacija Karla Pichlerja, ki je bila sploh prestara, da bi hodila na ples. Ta trojica je bila kakor mlin, v katerem so se mlela dobra imena in nove toalete spodaj se zbirajočih dam.

„Bog zna, kdaj pridejo ministri?“ je vprašala Lederwascheva.

„Mož mi je pravil, da ob desetih,“ je odgovorila Primčeva.

„Moj mož je na plesu in med tistimi, ki ministre sprejemajo“.

„Če Primca ne bo na plesu, kdo pa bodi!“ je vzkliknila Pichlerjeva hinavsko.

„Poglej no,“ je zašepetala Primčeva, „kako je Črnotka našemljena!“

Vse tri so se spogledale in rahlo zasmejale.

„Pa le Peškotovo pogledjte!“ se je začudila Lederwascheva.

„Da nekatere ženske ne vedo, kdaj so stare!“

Zopet so se smejale.

Nato je šepnila Pichlerjeva: „In Pillerica! Ali ne visi na njej obleka, kakor bi na plankah visela!“

Primčeva je dostavila: „In še to obleko je ostala dolžna! Pri Pillerjevih, ljubi moji, je tako, tako!“

Nekaj so skupaj šepetale.

„Tu je Apetovka!“ se oglasi Pichlerjeva. „Ali ni, kakor da jo je mož celo zimo na lesi sušil? Te kosti! Ha, ha!“

„No, Apetovka ima vsaj denar!“ je pristavila Lederwascheva.

Primčeva se je važno oglasila: „Ga ima, ali ga pa nima! Če bi Bernbacher vsega skupaj ne tiščal, pravi Primec, bi bilo že davno vse razpadlo!“

Zopet so stikale glave in nekaj med sabo šepetale.

„Seve, seve!“ je pričela zopet gospa Lederwascheva. „Čebulova mora tudi na ples! Doma stradajo otroci in še ne umije jih vsak dan!“

„Na ples pa mora! Ta hišna!“ se je zajezila Primčeva.

Pitrjevala je tudi Pichlerjeva: „Tako se godi, če človek vzame hišno! Pa le glejte, kako se vede! Kakor da ji je mož minister na kongresu! Ho, ho!“

„Kdo pa je mladi človek, ki se suče okrog nje?“ je vprašala nato gospa Pichlerjeva z največjo radovednostjo.

Vse tri so ostro pogledale v dvorano.

„Kdo drugi nego tisti Kasilister,“ je odgovorila Primčeva. „Ta bančni adjunkt, čigar ime komaj izgovoriš! Dan na dan je kuhan in pečen okrog nje! Saj že cela Ljubljana o tem govori!“

„O Jezus!“ je zaihtela Pichlerjeva.

S Primčevo sta nekaj čebljali, to pa tedaj gospe Lederwascheve, kateri je brez dvoma prihajal na misel gospod Lavrencij Anton Rudolf, ni niti zanimalo.

Tako so obrobkale vse navzočne žene ljubljanskih trgovcev in še dalje bi jih bile oglodavale, da jih ni premotil Janez Detela, gostilničar za frančiškansko cerkvijo, ki je bil ta večer prevzel postrežbo v reduti. Morile so ga skrbti, če ni preveč pripravil, če mu ne ostane preveč, da bo izguba namesto dobička. S temnim obrazom in v obrabljenem fraku je hodil po galeriji ter tuintam pristopil k balustradi, da je pogledal v dvorano.

„Skoraj bo poldevetih,“ je zastokal, „a dvorana se le počasi polni!“

„Kdo bo danes jedel in pil!“ je odgovorila gospa Primčeva. „Danes, gospod Detela, bomo samo gledale!“

„Moj Bog,“ se je zakremžil starec, „da bi le res tako ne bilo! Kam naj grem s svojimi ostanki potem?“

„Na porto k frančiškonom jih dajte!“ se je zasmejala Pichlerjeva.

„Vam je lahko govoriti, gospa! Vi imate denar, meni pa je gledati na vsako petico!“

Prihitela je hčerka, znanka slovečega angleškega učenjaka: „V kuhinjo, ata!“

Zdihujoč je odrinil.

„Naj izgubi!“ je viknila Lederwascheva. „Čemu se vtika v take reči? Kakor da je edini oštir v Ljubljani! Smešno!“

„Prav praviš!“ ji je pritrdila Primčeva. „Take reči naj Auer prevzema!“

„Ali pa Škrlekarica,“ je dostavila Pichlerjeva, „ali pa vsaj Boštjan Cergol!“

Ko so Detelo odpravile, so jih zopet zanimali dogodki v dvorani. Vzbuvalo je občno pozornost, ko je vstopil mestni župan; s sabo je pripeljal četvorico v narodni noši: dve v pečah in dve v avbah. Knez Metternich je bil namreč izrekel željo, da bi gospode s kongresa gotovo zanimalo, spoznati narodne noše, če jih je kaj v tej pokrajini. S pečo je prišla gospodična Češkova, v avbi pa Židanova mati, ker med višjimi sloji ni bilo najti gospe, katera bi se bila tako ponižala, da bi se bila kmetsko oblekla. Židanka pa se je rada vdala, ker ji ni bilo odstriči kodrov, katerih sploh nosila ni, in ker ji je prigovarjal gospod Češka, o katerem smo že čuli, da je rad zahajal v njeno gostilno. Pregovorili so tudi moža, da ni uganjal težkoč. Sam je prilezel na galerijo ter, skrit za stebrom, občudoval lepo svojo ženo, kateri sta se svilnata ruta in srebrni pas

vendar tako lepo podala. Srečen je bil, da ju je meščanstvo vsaj za ta večer sprejelo medse. Drugače, če je gospod Klemenc hotel plesati s svojo ženico, je moral na strelišče, in niti sanjalo se mu ni, da bo njegova na redutnem plesu kdaj uživala občno pozornost.

„Steklena princesinja je torej prišla,“ je izpregovorila gospa Lederwascheva. In strupeno je dodala: „Smoleta pa ni!“

„Morda je pa laški princ pri njej?“ je vprašala gospa Pichlerjeva nedolžno.

„Čuden ženin!“ je vzkliknila gospa Primčeva. „Kaj bo vse doživel, ko bo zakonski mož! Ako ženin rogove nosi, je pa res prezgodaj!“

Vse tri so se zadovoljno smejale. Takoj pa so se vsaj pri dveh vzbudili moralni pomisleki.

„Lej, lej, Židanovka!“ je šepnila Primčeva, „in gospod Češka so pri njej! Lej, lej!“

Gospa Pichlerjeva je pristavila: „Hči pa v njuni družbi! Včasi so zakonske žene slepe! Meni naj bi moj kaj takega zaigral! No!“

Lederwaschevi ta predmet ni bil posebno všeč, zato je zasukala govorico na drugo ledino.

„Kako se bo vedla Barbara?“ je vprašala. „Recimo, da jo nagovori knez Metternich.“

„Kako naj se vede!“ je vzkliknila Primčeva. Nato je spretno oponašala glas oštirke: „Gospod Metternich, imamo kisle ledičice, jetrca, goveji gobček in pečenko s krompirčkom, gospod Metternich!“

Zopet so se smejale. Tedaj pa se je gospa Primčeva razjezila ter ošabno zakričala:

„Ne govori s študentom!“

Iz teh besed bode častiti čitatelj sklepal, da je bil kak dijak na galeriji. Ne daleč od gospe Primčeve je sedel v istini naš znanec France Prešeren. Smole in pa Piškotov sta ga bila pregovorila, da je prišel. Posebno Piškotov je bil mnenja, da je mlademu človeku le priporočati, da čimprej pride v družbo, zlasti v družbo mladega ženstva, da se priučí primernemu kretanju in vedenju. Da tedaj dijakom ni bilo dovoljeno, shajati se na plesih, je za tisto dobo naravno. Prav tako pa je jasno, da se je mnogokrat vzlic tej prepovedi pritihotapil dijak na ples, ali samo na galerijo, kjer je bil Mozes, gledajoč v obljubljeni dežel. Če je imel pokrovitelje, kakor jih je imel Prešeren, se je to prav lahko dalo izvesti. In naj je o tem pozneje tudi gospod rektor izvedel, niso nastale bogsigavedi kake posledice. Piškotov Francelj — sam

v največji gali — je privlekel tisti večer Prešerna na redutno galerijo ter ga odložil v bližini naše trojice, katere različne razgovore smo ravnokar poslušali.

„Tu čakaj in oči odpiraj, fant!“ je izpregovoril Francelj z mentorско avtoriteto. „Gledati boš imel obilo in za življenje si kaj priuči!“

Rdečega obraza in z neokretnostjo, katere se mi kmetški sinovi v osmi še tudi nismo mogli otresti, je sedel mladi Prešeren k balustradi.

„Le kmalu pridita!“ je prosil.

„Do polnoči boš že čakal! Nato bo Smole plačal za vino! No, pa boš imel priliko pasti oči in ušesa, dragi mi sinko! In za življenje si marsikaj priučiš, fante, samo, da odpiraš oči in ušesa!“

„Ne vpilj!“ je vzdihnil dijak, „morda še rektor izve“.

„Ne plaši se, sinko!“ je odgovoril Francelj oblastno. „Iz te raševine te potegneva potem jaz in Zupan.“

„Ali vendar me predolgo ne puščajta!“

„Pameten bodi! Smole je vprežen in zobati mora sladko grozdje sladke ljubezni. Jaz pa, kakor veš, tudi nisem brez dekleta!“

S temi ponosnimi besedami je Piškotov Francelj ponosno odrinil. Prešeren je ostal sam in nekaj časa se nikamor ni upal ozreti. Preveval ga je strah, da bi ga ne zasačilo nepoklicano oko ter ga ne izdalo gospodu rektorju. Na jeziku je sicer nosil dijakom prirojeni, teoretični pogum, v jedru svojega značaja pa je bil bojzljivec, kakor smo vsi Slovenci, rojeni in odgojeni v beraštvu. Kmalu ga je sijaj v dvorani premotil in bleščeči prizori tam spodaj so mu napolnili mlado srce s hrepenenjem in poželenjem. Toliko lepih deklet še ni bilo zazrlo njegovo oko! Dozdevalo se mu je, da se nahaja v zlati pravljici, in skoraj se mu je vrtelo po glavi. To in ono je poznal; ali vsaka je bila krasnejša nego tedaj, ko jo je srečaval na ulici. Pa takrat si ni upal očesa dvigniti, danes pa je pogumno vsako ogledoval, ne samo po obrazu. Bile so površno opravljene in kazale so mnogo svoje skrite lepote.

„Res je lepo!“ je izpregovoril polagoma sam pri sebi.

„Oh, lepo!“ mu je pritrdil droben glasek. Sedaj je Prešeren opazil, da je ravno tik njega sedelo dekletce, še otroče, v vsakem oziru nerazvito, ki je prerano prišlo pred prag raja, v katerega ni smelo vstopiti. Imelo je že svoje zaručene kodre okrog ušesc in v beli oblekici je bilo videti kakor matere božje lasček sredi zelenega travnika. Dasi ni štelo niti štirinajst let, je že kazalo, da se razvije v znamenito lepotico. Na živahnem obrazku se je že videlo nekaj koketnih črtic in velike, temne oči so ji gledale kakor mladi mačiči,

kadar jo gladiš v naročju. Bila je Primčeva Julija, poznejša gospa Scheuchenstuelova. Razvjen deklič ni dal prej miru, da je ni mati tisti večer vzela na galerijo. To ni bilo nič posebnega. Bilo je še nekaj mater, ki so imele svoja dekletca s sabo.

Ker so gospe med sabo čebljale, je bila Julka prepuščena sama sebi. A niti trenotek se ni dolgočasila. Kar napojiti se ni mogla vse krasote, ki se je razgrinjala pod njo. Ko se je sorodna duša navduševala ob tej krasoti, tudi ona ni mogla brzdati svojega navdušenja. Zakipelo je iz nje: „Oh, lepo!“

Spogledala sta se. Zrla sta se nekaj časa oko v oko. Morda je že takrat padlo v dušo pesnikovo seme, iz katerega je pognalo predivno klasje Prešernovih sonetov! Končno sta zardela oba nehote, a vzlic temu jima je do las preplula kri obraza.

„Ko pride Metternich, ali ga mi pokažete?“ je vprašala sramežljivo. „Mama ima toliko z drugimi govoriti in gotovo bi mi ga ne pokazala.“

„Pokažem ga vam,“ je odgovoril, „dasi na tem Metternichu ne vidim nič posebnega!“

Ko je molčala, je dostavil: „Hudoben človek je!“

Pa kaj je vedela ona o hudobnem Metternichu, njo je zanimala le njegova zlata uniforma, to je hotela videti! V tistem hipu je prišel v dvorano ulanski častnik, visoke rasti in lepega lica. Nekaj časa se je sukal okrog različnih znank, a končno je prijadral do Židanove matere ter ji prav živahno govoril na srce. Najbolj je občudoval njeno prekrasno nošo in hvalil je morda še kaj drugega, da je mlada ženska pod zlato svojo avbo žarela kot velikonočni piruh!

„Kdo je to?“ je vprašala Primčeva gospodična.

Srce se mu je stisnilo, ko ji ni mogel povedati, kdo je ta mladi ulanec. Takrat jo je ošabna mama pokarala, da naj ne govori z dijakom.

Trmoglavo jo je zavrnila: „E, pusti me, mama! — Pa je res škoda, da ne veste, kdo je?“

Oglasil se je pomočnik, ki je poznal ulanca.

Gospodu Klemencu se je srce smejalo, da je njegova žena vzbujala toliko zanimanja, in prav vseč mu je bilo, da se je sukal okrog nje mladi ulanski oficir.

Obrnil se je s ponosom k dijaku in dekletu: „Če ne zamerita, poznam ga! Grof Wallenstein je, cesarjev adjutant. Še včeraj je jedel pri nas kisle ledice.“

Dostavil je nič manj ponosno: „Tista pa, ki ž njo govori, je moja žena Barba.“

Da je poslušal, o čem se je pletel razgovor med Barbo in grofom, bi bil Židan manj židane volje. Grof Wallenstein je slonel ob zidu, tik njega je sedela Židanova in sesala v se njegove sladke besede.

„Kako ste krasna, gospa,“ je žvrgolel aristokratski ščinkavec, „prav kakor angel iz nebes ste!“

Ker do sedaj še ni čula takega žvrgolenja, je bila Židanova takoj vsa premotena.

„Pojdite no!“ se je branila.

„Da! visoki gospodje so se zanimali, ko so čuli, da pridete na ples, in tako krasna!“

„Kakor me je Bog ustvaril!“ In hinavsko je vprašala: „Kaj, da ni gospoda cesarja?“

Obrnil je pogled proti stropu: „Pripoveduje se, da je veličanstvo zbolelo. Zategadelj vladarjev ni na ples. Pa jaz vem, da ni bolan.“

„Kaj pa je torej?“ Velika radovednost ji je sijala z obraza.

„Vas bi rad videl! In ruski car tudi. V tej lepi narodni noši!“

„Bi bilo to kaj prepovedanega?“ je vprašala nedolžno.

„Gotovo ne!“ je odgovoril. „A v tej družbi ne!“

„Kje pa?“

Nagnil se je k njej ter ji pripovedoval nekaj na uho. Še bolj je rdela.

„Ali moža bi morala pripraviti, da bi čakal.“

„Dobro! dobro! Torej ob eni bo voz pri stranskih vratih!“

Od meščanstva je prišel grof Wallenstein k plemstvu, katero je imelo poseben prostor, kjer je smel plesati samo človek, ki je imel nekaj bokalov modre krvi v sebi. Zbrana je bila vsa kranjska aristokracija. Največ starikastih žensk, katere so od ošabnosti kar pokale. Grofa Watlensteina so te dame prav slabo sprejele in v zlo so mu štele, da je govoril s priprosto gostilničarko.

Grofinja Lichtenbergova mu je kar brez ovinkov povedala: „Grof, s takimi se ne govori!“

„Pardon, premilostljiva!“ je odgovoril adjutant galantno. „Človek se mora najprej privaditi manjši svetlobi, če naj se izpostavi žarkom največje svetlobe!“

Pa se ni zelo razgreval zaradi hladnega tega sprejema. Grof Wallenstein je prav kmalu izginil s plesa in iz dolgočasne plemenitiške družbe.

(Dalje prihodnjič.)

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Dalje.)

IV. Šetnje po mestu.

ravi Berlinec se sploh ne šeta; saj v mestnem okrožju hodi peš itak le v sili, in kadar hodi, tedaj ne stopa, ampak teka. Redno pa se po mestu le vozi in šele zunaj mesta se začne zanj „delo z nogami“, kajti kaj več njegov hod ni; ure in ure tu preleta, ne da bi pravzaprav kam prišel, ker pokrajina nima razlikovitosti, kakor smo je javeni Avstrijci. — Mesto samo smo tudi že spoznali kot sila uniformno in tudi v njem bi lahko hodil celo uro, a prišel ne boš nikamor, ako te sreča in preudarjen načrt ne dovedeta do izrazitejših postojank, ki jih dvamilijonsko mesto pač tudi mora imeti. Obseg mesta meri celih 53 km; na takem prostoru v tisoč ulicah, ob nad 90 mostovih, na tem velikanskem stekališču ljudskega toka mora vendarle biti zdaj tu, zdaj tam kaj takega, kar stopa izven okolice na vzvišje, dasi ni premnogo tega, kar se ni uklonilo iz edinjujoči centralni velesili, ki je pod vtiskom in pritiskom dogodkov leta 1871. sunkoma pričarala iz peščenih in močvirnih tal velemesto.

Za tujca pa, ki hoče opazovati ljudi in pričakuje tistih glasovitih „vtiskov“, je seveda neobhodno potrebno, da se prav mnogokrat prepušča svojim podplatom; celo mnogovrstna vozila bodo mu nudila več zanimivega, če jih mirno ogleduje kot pešec, nego če bi se vedno vozil z njimi sam. Zato so vsaj nekatere ulice vedno polne šetalcev; toda oko in uho nas res poučita, da so malodane brez izjeme tujci; domačin šetalec hodi po ulici skoraj sigurno s kakim postranskim namenom.

Priprosti ljudje, ki jih njih posel veže na isto mesto, še vedo povedati to in ono iz predvelikomestne dobe berlinske. — Ko sem si raztrgal prve podplate s prostovoljnimi in neprostovoljnimi šetnjami, sem se zglasil pri bližnjem čevljarju, že nekoliko osivelem, zgovornem možu. Po čevljih je spoznal, da sem tujec, in kmalu se mu je razvozlat jezik. „Ne mislite si pač, kak je bil Berlin pred tridesetimi leti, pred zmago nad Francozi! Bil je srednje mesto s

čisto malomestnim življenjem; po zmagi pa smo pritekli od vseh strani. Tudi jaz sem zapustil svojo saksonsko Švico: v Berlinu je bilo zaslužka! Na stotisoče delavcev je sem došlo na mah; tovarne so rasle iz tal, stavila se je obmestna železnica s svojimi visokimi nasipi in z globokimi izpodkopi, zidale so se velike javne stavbe, gradili so se mostovi. Ej, to so bili časi zaslužka!“

In vzdihnil je mož, ki se mu je poznalo, da je zlato dno njegovega rokodelstva že sila tenko.

„Vsi oni delavci,“ je nadaljeval, „so bili dobro plačani in so si tudi privoščili vse; mi rokodelci smo imeli posla, da ga nismo zmagovali. Kar na debelo smo delali. Čez pet let pa je bilo skoraj vse pri kraju; delavci so dodelali in so odšli kdovekam, mi pa smo imeli svoje zaloge, po katerih ni vprašal nihče. Tujci, ki so dohajali in se včasih tudi naseljevali, niso poznali malega obrtnika. Strašni tedanji polom je zgrabil vse kroge in šele zdaj se po malem dvigamo.“ — —

Da, pozna se mestu, da je proti svoji volji, le vsled ugodnega slučaja, neorgansko se dvignilo kvišku nad prva svetovna mesta; zato dobimo vtisk, kakor bi čez vse mesto bila razprostrta tenčica nevidne, a čutne nervoznosti; ljudem se vedno mudi, kakor bi bili nervozni, in celo brezštevilna nova poslopja se nam kažejo v svojem brezslóžju in v svoji brezizraznosti, kakor bi bila nervozna.

Le v starejših delih mesta uidemo temu vtisku. Iz ondotnih poslopij in naprav pa veje zopet pretrpka in pretrda odločnost; sence izzivajoče upornosti, se nam zdi, se love po pomolih, okraških in visokih strehah teh temnih, skoraj črnih poslopij.

„Izven hiš v prosto naravo!“ zakoprni vsak tujec, ki je kdaj čutil preblagodejni vpliv pomirljivega vonja cvetočih grmov, šepetanja visokih dreves in vablјivosti zelene trate.

Pa kam? Res imajo mnoge ulice (nove prav vse) pred hišami vrtove in tudi po ulicah je često nasajena na vsaki strani vrsta dreves; a te uboge rastline so kakor ptičice v kletkah! — Morda je kaj živeje na javnih trgih? Le poskusimo! Pojdi na pr. na Potsdamski trg: niti postaviti se ne boš mogel nikamor. Trg je asfaltovan in na njem se križajo na štiri strani proge cestne železnice, steka pa se šest ulic in po vsaki pridrevi ljud; zelenja ni ne bilke. — Ni mnogo bolje na drugih javnih trgih. Edino na Žandarmerijskem trgu, kjer je na vsaki strani cerkev, v sredi kraljevo gledišče, se moreš kakih petdeset korakov mirno izprehoditi. — Kaj tako krasnega, velikomestnega in vendar pristno prirodnega, kakor

je po dobri svoji polovici dunajski Ring z okolico ali Ring v Lipskem (posebno zadaj za novim glediščem) ali draždanske terase ob Labi, kaj takega Berlin nima in pač ne bo imel nikoli. —

* * *

Preden sem prišel v Berlin, sem mnogo pričakoval od „Kostanjevega gozdica“ zadaj za univerzo; saj že ime samo zbuja najlepše nade. Šel sem iskat gozdica, iskal sem ga in ga nisem našel. Našel sem pa kakih trideset lepo uvrščenih visokih kostanjev s čisto črno skorjo (menda od prahu in dima), tla pod njimi pa izvečine potlakana. Zjokal bi se, kdor bi se tu spominjal naših kostanjevih gozdov; vendar so v poletnem času tudi ti kostanji s svojo senco prav božji dar za celo okolico. Tu sem so navozile pestunje in skrbne mamice svoje otročiče, da so posedali po tlaku in se od ljube narave vsaj naučili, kaj je „drevo“; kako pa so si ti otročički po ondotnem nazornem nauku predstavljali gozd in njega svobodo in bujnost — to je tužno, tužno! Kadar sem šel mimo, delal sem se, kakor bi se hotel poigrati s temi uboščeki; takoj so se mi pridružili in zapuščali svoje varuhinje, mirno sedeče na prinesenem stolčku in zaposljene, če so bile služkinje, s kolportajnim romanom zadnje sobote, če so bile mamice, pa s krpanjem hlačic in nogavic.

Na vzhodnem robu „gozdica“ so pod milim nebom postavljeni trije zaplenjeni francoski topovi, dva v spomin na leta 1813.—1815., v sredi orjaški top iz Mont Valériena pri Parizu (iz l. 1871.) — —

Dober streljaj vzhodno od Kostanjevega gozdica onostran pevske akademije, finančnega ministrstva in orožarne (Zeughaus) ter ozkega rokava umazane Spreve je drug odprt prostor z nasadi, takozvani Lustgarten, ki pripada k onkraj široke ceste stoječi kraljevi palači. Ta vrt je povsem drugačnega značaja. Tu ni visokih dreves; le ob Sprevi je ozka aleja z razmerno še mladimi kostanji; sicer je vrt preprežen z nasadi, a največ prostora zavzemajo široka pota, ki so redno tako polna ljudi, da o šetanju ni govora. Tukaj je tudi dokaj klopi postavljenih — v Kostanjevem gozdu nič — a seveda si je treba sedež plačati. Res so malodane ves dan vsi sedeži oddani; umestijo se tod največ stare tetke in trhlji penzionisti, živeči le ob spominih, zlasti vojaških. Te si tukaj res lahko zbujejo. Od tod se da lepo gledati na kraljevo palačo in tu se tudi vidi vsaka garda, ki koraka na kraljev dvor.

Na tem vrtu so se v preteklih letih vršile parade, tu se je kretal Napoleon sredi svojih maršalov, tu so tudi že taborili Kozaki; v starejši dobi (do XVIII. stol.) pa so se tu izprehajali tedaj še malo vplivni pruski vladarji po vrtu, a v najstarejši dobi so grajske kuharice sem prihajale po kuhinjsko zelenjavo. Vrt je bil zgrajen leta 1573. iz čisto praktičnih ozirov, od leta 1714. do 1824. je bil vojaško vežbališče, odtlej je zopet namenjen nasadom in dandanašnji (ni mi znano odklej) je občinstvu odprt brez vsakega pridržka.

V sredi je bronast spomenik kralja Friderika Viljama III. Vsi posetniki pa občudujejo velikansko skodelo, ki je tudi tam postavljena; rezana je iz enega samega kamena in tehta 1500 stotov; postavljena je bila leta 1827.

Vzhodna stran tega vrta meji ob novo stolno cerkev, ki je sicer impozantna enotna stavba z veliko osrednjo kupolo in štirimi stranskimi, a se seveda z dunajsko Štefanovo ne da meriti v nikakem oziru. Cerkev javnosti ni še odprta, ker je sicer odzunaj domalega končana, ne pa odznotraj. Denar, denar! — Proti severu pa meji Lustgarten ob muzeje, ki bomo o njih govorili pozneje. —

Tod se torej pač da mnogo videti in opazovati, a šetati v prosti naravi se ne da, ker je ni. Zato sem se takoj prve dni svojega bivanja v Berlinu zatekel v največje berlinsko javno šetališče, v znani zverinjak (Tiergarten). Prehodil sem ga vzdolž in vprek, utrudile so se noge in utrudil se je duh. Nisem si bil prav v svesti, zakaj nisem oživel v ogromnem parku; izza vsakega grma mi je menda še pihala sapa tujine. Stopivši izpod temnegaosenčja dolgih, dolgih promenadnih potov, sem čutil še večjo osamljenost v sebi nego prej in pretekli so meseci, preden sem zopet prišel v zverinjak. A prišel sem iznova, v družbi znanca, zdaj ne več sentimentalni domovinski zaljubljenec, ampak preizkušen v presoji krasot naše zemlje.

Saj so bili zdaj tudi drugi časi: klila je pomlad in povsod se je razlegala majnikova pesem. Zdaj sem šel tudi hladnokrvno mimo že opisanega „zmagovalnega stebra“, ki me je bil prej dirnil tako neprijetno. Zdaj sem vedel, da tudi Berlincu ni všeč tisto pretirano ponašanje z zmago; zdaj sem vedel, da so ta „zmagovalni steber“ krstili tudi „Siegesshornstein“ ali celo „Siegesspargel“ in da z ozirom na cevi zaplenjenih topov, ki so okrog stebra odzunaj pritrjene, zlobno pripominjajo: „Pri tem dimniku so klobase obešene zunaj.“ — Celu kipu Viktorije, ki razprostira svoje peroti vrh stebra, niso prizanesli dovtipneži. Izmislili so si uganko: „Katera punca v Berlinu

je najbolj poštena?" Odgovor: „Viktorija na vrhu zmagovalnega stebra; kajti ta se gotovo še ni z nobenim moškim združila.“ — Tudi „zmagovalna aleja“, ki preprečuje ves zverinjak takoj ob njega vzhodnem koncu, me ni vznemirjala. Vstopil sem v zverinjak sam.

Park, kraljeva last, je na severu naslonjen ob Sprevo; dolg je šibko uro, širok četrt ure in obsega 237 ha... Vzdolž ga preseka premočrna, široka, obsenčena cesta, ki je podaljšek ulice „Pod lipami“. Končaval se je park prvotno pri že omenjenem Lustgartnu — proti zapadu se razteza do Charlottenburga — in je bil prvotno res poln divjačine; dandanašnji vidiš v njem le še ptice.

Šetala sva se z znanecem semintja, ogledala sva si spomenik Goethejev, Lessingov, res krasnega kraljice Lujize na Lujizinem otoku, Beethovenovega, Wagnerjevega, skupino levjih kipov i. dr., obiskala sva razna jezera, ležeča v senčnatih zatišjih, z rjavkasto vodo, primerno senčnati okolici, in s povodnimi pticami, ki so le včasih zagnale svoj krik, sicer pa se tiho zibale po jezercih. Na takozvanem Rousseaujevem otoku sva malo postala in si ogledovala ljudi, ki so prihajali tod mimo, seveda večinoma mladi parčki. — Stopila sva še v park kraljevega grada Bellevue, ki leži sredi pravega gozda. Tu je bilo čudno tiho, občinstva malo, zaradi strožjega nadzorstva. V mirnem kotičku za živim plotom sta stala siv mož in sključena starica; postala sva tudi midva: v grmu je bil skrit pevec kos. In kos je zapel prav tako, kakor bi pel pri nas... Ta ptiček mi je omilil zverinjak. Tudi ljudje, ki sem jih srečaval, so se mi zdaj zdeli sozemljani in ne edino tujci.

V starem Berlinu je vladala kar filistrska solidnost. Do l. 1848. je bilo n. pr. prepovedano v tem zverinjaku — tobak kaditi. Kdor je bil zasačen pri kajenju, je plačal cel tolar globe. No, leta 1848. je zasijala svoboda, revolucija je poslala nekaj odrezkov tudi v Berlin in ondodni „revolucionarji“ so zahtevali baje te tri svobode: „Freiheit un Gleichjiltigkeit un Roochen (= Rauchen) in' Dierjarten“. — Zdaj kade v Berlinu sila mnogo; vendar je tobak tam baje zelo slab, zato menda niso zastonj dali smodkam priimka: „Stinkbolzen“.

Druga šetališča, n. pr. Humboldtov log na severu in Friederikov log na vzhodu, so od središča mesta toliko oddaljena, da je treba do njih že precejšnje vožnje, vrhutega so malega obsega in ne nudijo nič znamenitega.

Zato sem se ob malih odmorih svojih poslov zadovoljil s stopanjem po ulicah. Prirode v ožjem pomenu tu nihče ne išče, prijetno

pa je, če se človek v velikem pouličnem prometu čuti prav tako neoviranega in neopaženega, kakor če bi stal v popolni samoti. Kakor je samota mrtva, a more na mah oživeti po kaki prirodni prikazni, tako je cestni hrup za vsakega, ki ga je vaju, popolnoma mrtev, indiferenten, a vsak nezaten glasek, ki se ne sklada z navadnim hrupom, more zbuati umsko in srčno pozornost.

Le eden primer: Da so pravi gospodarji ulice ne morda stražniki, ampak razni rokodelski, posebno čevljarski vajenci in slični nadobudniki, to je menda na vsem svetu enako. Ti žvižgajoči štrkolini spadajo med zakonite poulične prikazni. — Na enega pa sem enkrat res postal pozoren. Z običajno brezobzirnostjo se je ril skozi množico, držeč pod vsako pazduho čevelj, in pri tem je žvižgal z vsem ognjem — avstrijsko cesarsko pesem... V tujini šele presodimo, kako krasna je njena melodija. Le dvakrat sem jo slišal v Berlinu: to pot in pa, ko sem obiskal terase v Halenseeju; onikrat jo je igrala godba. —

V prvih časih sem posebno rad ubral pot ob Sprevi — stanoval sem skoraj tik ob njej ali ob Spandauskem prekopu; tod sem videl marsikaj, kar mi je bilo res novo. Reka sama je, kakor sem že omenil, v obsegu mesta videti nezatna, ker je obično kaj ozka, izvzemši umetno prirejena pristanišča za ladje in čolne; plovna pa je povsod. Voda sama je neznansko grda, grša kakor v naših najgrših mlakah; navidezno nič ne teče; šele če vržeš kaj lahkega v njo in čakaš celo minuto, boš videl, da krene predmet za ped dalje. — Zavzel sem se tudi, videč po zimi — reka ni zamrznila — plavati po njej pravcate divje race; svojim očem nisem prav verjel, a znanci so mi potrdili, da so te race, ki se ljudi sicer nič ne boje, res divje. — Na stanovanje sem slišal pogosto piskanje parnikov, naznanjuočih, da se peljejo pod most, poveznivši svoj dimnik. Velikih parnikov do Berlina sicer ne pripeljejo; navadno so majhne vlačilke (Schlepper), ki vlečejo za seboj po dva, po tri ogromne čolne, privezane na dolge vrvi.

To so čolni posebne vrste, sila dolgi so, povprečno po 20 *m*, in razmerno ozki (4 do 5 *m*) s čisto vzporednimi stranicami. Na takem čolnu živi redno družinica, ki ima postavljeno vanj kabinico. Ogromna množina tovara ima prostora v čolnu; videl sem pri izkladenju razne stvari: jabolka, pivo, moko; često le opeko, gramoz, bruna. — Najbolj sem se zavzel, ko sem kmalu opazil, da le nekatere izmed teh čolnov prevažajo parniki, take, ki nosijo skvarljivo blago, n. pr. sadje. Baš najtežje, otovorjene z opeko, gramozom i. dr., premika redno le človeška moč.

Sem naj bi prišli gledat tisti, ki tarnajo zaradi težkega dela; tu bi videli težaštvo najnapornejše vrste. Kako premičejo čoln dalje? Ves posel opravlja redno le en mož, redkeje dva, in sicer takole: Rekli smo že, da reka skoraj stoji; globoka pa je povsod enakomerno kake tri metre. Mož ima torej v rokah močan, do 5 m dolg drog; ž njim se postavi na sprednji konec čolna, zapiči drog na dno vode, se opre z ramo obenj in pritiska toliko časa, da se pod njegovimi nogami premakne čoln za svojo dolžino naprej; tako prehodi mož, stopajoč pravzaprav vedno na istem mestu, vendar čoln do zadnjega konca. Ko pride ta konec do njega, izdere mož drog, gre zopet na sprednji konec in delo se prične od kraja. Tako poriva delavec svoj čoln ves ljubi dan, včasih zdržema sedemindvajset dni! Toliko časa namreč rabi od Berlina do najskrajnejše točke, do Hamburga. Vendar stane podjetnika tak delavec manj, nego da bi najel parnik. — Pa nikdar nisem slišal, da bi kak tak porivač kaj zabavljaj, preklinjal ali vpil. Bistro, pa ne sovražno je premeril nas radovedneže in se zopet oprl. Zadaj pri krmilu pa je stala njegova žena, po čolnu se je potikal kak otrok in sigurno je stal na vrhu čolna stražnik — majhen pinč, povzdigujoč svoj glas za vso družino. — To je običajen prizor.

Čolni imajo tudi po en jambor; v berlinskem okrožju je jambor seveda položen vzdolž po čolnu; na Haveli in na Labi v globoki vodi opravljajo pač jadra in veslo težakovo opravilo. — Tisto porivanje čolna z drogom se imenuje „staken“.

(Dalje prihodnjič.)

Umrli Anki.

Ah, ljubica, ti si umrla
s solzečimi očmi,
in nikdar te nisem poljubil!

Ah, ljubica, kolikrat zrla
s prosečimi si me očmi,
in nikdar te nisem poljubil.

Ah, usoda te kruta je strla,
a mene skeli, v srcu skeli,
da nikdar te nisem poljubil.

Vinko Zupan.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Rad bi vitez Ivan kar pojahal,
 rad bi hitro poravnal zamudo.
 Ali kakor da mu je skrivnostno,
 silno, nenaslučeno božanstvo
 vzelo vsako živo moč iz udov
 in iz zdravih mišic vse gibanje,
 mora stati, prikovan na mestu.
 Tuja žena pa povzame zopet:
 „Tista moč, ki je poslala mene,
 sili tudi tebe, da poslušajš;
 višje te oblasti se ne otmeš.
 Ali čar deluje le začasno;
 ko doslišiš moje poročilo,
 se povrne tvojemu telesu
 mlada gibčnost in okretnost prožna,
 um pa ti dobi prostost razsodbe.
 Iz stoterih se prvin sestavlja,
 čemur pravite ljudje življenje;
 neštevilni viri so občutkov,
 misli, dejstev, sanj in pa dogodkov;
 pred željami se razširja polje
 nepregledno, pisano in bujno;
 neobsežna množica je prilik,
 ki rodé lepoto in ugodnost,
 po kateri rad posega človek.
 Ali v moji shrambi ni okraskov,
 ki blaže in zaljšajo življenje;
 kar potreba hoče, nosim v krilu.
 Radodarno te in prebogato,
 če želiš, obsujem s svojim blagom,
 ki je dragoceno kakor žito
 in v potoku čista pitna voda.
 Lep pogled je na cvetice zlahtne;
 pusto bilo bi brez njih življenje,
 cenim jih in ljubim jih od srca.

A brez kruha višjih ni užitkov;
prva je pšenica, druga roža.
Jaz prinašam tebi dar potrebe;
neskaljeno ti modrost ponujam,
da te vodi po stezah življenja,
kakor zvezda severna mornarja,
da prežene glad iz tvoje duše,
da postreže ti z napitkom svežim,
kadar te pograbi in razbeli
kri ti koprnenja suha žeja.
Reši te modrost morečih dvomov,
temelje postavi tvojim stavbam,
čez deroče reke, čez prepade
vstvari ti mostove zanesljive,
po strminah vrtoglavih varno
te povede do sigurnih ciljev.
Od brezumnih potov te odvrne,
nemogočnost ti razkrije vsako,
trud in znoj, ki ne prinese ploda,
ti prihrani, da ostane moč ti
neprikrajšana za pravo delo.
Tečen in potreben kruh življenja
je modrost; koristi vir je ona.
Lestve ona ti postavlja sloke
in ustvarja močne ti peroti,
da povzpneš lahko se in povzneseš
iz nevednosti nižav močvirnih.
Večnokrasnim zvezdam te približa,
po vsemirju ti napravi pota,
izpred sivih, davnih dni razgrne
ti zaveso gosto, neprozirno
in razkrije ti grobove stare.
Nad modrostjo ni v življenju cene,
ona oskrbuje duhu hrano
daje moč mu, varuje ga zlega;
neizčrpni njeni so zakladi —
slabe cene je brez nje življenje.
Vsak užitek pa je dvakrat slajši,
vse lepote lepše so in večje
njemu, ki dosegel prej modrost je.

Pojdi z mano, vitez, in posezi
krepko po darilu plemenitem!
Mladi um napolni si z modrostjo,
vsaka pot ti je potem odprta,
na razkrižjih pa ti svetovalka
pravo smer pokaže zanesljiva
in te spremlja po težavnih potih.“

Kakor blag akord so razdonele
resnomehke ženine besede.
Z vitezovih prsi je sprhnila
teža, ki je prej na njih ležala,
zopet se mu je razvezal jezik,
pa je ženi odgovoril gladko:

„Koprnel je duh moj po modrosti,
strastno je iskal jo po daljavah,
zdvojen je prebredel vse nižave,
skušal se je dvigniti v višave,
letal je obupan po vsemirju,
ker so ga gonile zagonetke,
v sanjah in po dnevi ga moreče.
A zaman je čakalo vprašanje
hrepeneče na odgovor jasen.
V daljnem kotu se mi je režala
kakor divja zver pijana blaznost
in obhajal mi je grozen strah možgane.
Kje si bila v tistih težkih časih?
Kot rešiteljico iz nadloge,
iz uničujočega trpljenja,
iz duševnih muk in srčne bede
bi te bil takrat pozdravil srečen.
Vladal molk je — kdove kje si bila,
ko je klicala te moja duša,
ki pretakala solze je bridke.
A zglasila se je bela Vila,
pesem o svobodi je zapela,
izjasnilo se je vse mi v hipu:
Oj, svoboda je modrost najvišja,
v njej je sreča, v njej je izpolnitev,
v njej življenje in vseh blagrov blagor.“

Brez svobode ni modrosti prave,
a s svobodo vse je dosegljivo,
kajti ž njo se druží moč junaška.
Kje je srčnost levova v jetništvu,
kje ponos, kraljevsko dostojanstvo?
On, ki bil je gospodar v puščavi,
ki mu moč napenjala je žile
in oči so mu metale strele
in je glas grmel mu čez planjavo,
da je tresel zrak se od rjojenja
in je strah prevzemal živa bitja,
on, nekdanj občudovanja vreden,
zdaj je mlahav maček, brez poguma,
len, ohlapen, lastne slike spaka.
Moder svēt bi mu lahko povedal,
da je še močnejši od strežaja,
ki kroti ga kakor čarodejnik,
in da bi lehkó pobil ga v hipu.
Ali v sužnju je modrost zaspala
kakor volja, prožnost, moč in srčnost.
Brez svobode je modrost brez cene;
slednjič nadomesti vse svoboda.“

Iz zamišljenosti spet globoke
strgne zdaj se žena in zavrne:
„Brez modrosti, vitez moj, modruješ,
pa seveda globočin ne vidiš
ter se motiš, ker površje vara.
Kdor ima svobodo, jo ohrani
laže, ako mu modrost pomaga;
prej jo pač doseže, kdor je nima,
če izkuje mu modrost orožje.
Toda — jahaj! Moje je poslanstvo
brezuspšno, ker zavračal bode
um tvoj trdovratno vse razloge,
ki ne laskajo njegovim nadam.
Taka pač narava je človeška —
ti ravnaš po njenih se pravih . . .“
Pravi, pa izgine v nočni megli.
Vitez u zazdi se, ko da mora

glasno jo poklicati iz teme;
 nekaj mu zavrti po možganih,
 nekaj ga zabode izpod srca,
 hipno se pojavi misel v glavi,
 da je morda le ga zapustila
 zdaj prijateljica dobra, zvesta —
 da jo je izgubil za vse čase.
 Pride tužna misel pa odprhne.
 Kajti že mu zašumi v ušesih
 znana pesem, pesem bele Vile,
 čarov polna pesem o Svobodi,
 pesem, ki prežene vsako tugo,
 ki naveže nase vsako misel
 in mogočno dvigne koprnenje.
 Vitez spet zasliši znano pesem —
 ki mu zakipi, lahko je njemu
 pri tej priči v srcu, v glavi, v udih
 in že dirja bliskom proti gozdu
 iz temine nočne v prvo zarjo.

(Dalje prihodnjič.)

Vampir.

„Nocoj, nocoj, te srce moje kliče!“
 Zaklical komaj sem, in črn vampir
 prifrfotal je k meni: „Ves večer
 po grobih gnile sem sesál mrliče,
 zdaj bom sesál pa tvojo mlado kri!“
 In v strahu videl tvoje sem oči,
 in sikajoče kače tvojih las
 so v hipu vsule se čez moj obraz.
 In z vsemi kačami se v mé vsesál je
 in od krvi pijan se mi režál je:
 „Ko ti o njej presanjaš vse noči,
 se njeno srce z drugim veseli!“
 In celo noč, do vzhoda zore blede,
 je šepetal peklenske te besede.

A. Gradnik.

Historija o kugi.

Spisal Vladimir Levstik.

(Dalje.)

Rado Piškur je srebal iz pisane, prozorno bele japonske skodelice in izmišljal historijo. Takrat se je spomnil predmeta, s katerim je hotel nekoč otepi slovensko dramatiko in dokazati Evropi, da tudi nam ne manjka Shakespearejev.

V salonu gospe Kolbeznove je bilo prijetno. Obe okni ob straneh balkona sta bili odprti in mlačni vonj cvetočih gred je plaval obenem s pojemajočimi glasovi delavnika med navzočne na krilih jedva čutne sapice, ki je malodane v rednih premorih napenjala zagrinjalo pri vratih. Svetiljka s širokim senčnikom je visela nizko; njeni žarki, prodirajoči skozi svilnati papir, so bili sinji in so zelenili medeni samovar ter dajali obrazom čudno, skrivnostno barvo. V kotih in med obstenskim pohištvom, pokritim z drobninami, se je kopičil somrak v nemirnih kopah, tako da ni bilo lahko razločiti številnih reprodukcij, ki so visele vsepovsod v težkih, širokih okvirih.

Vsi trije gospodje so kadili; prijetno diščeči dim se je v vijoličastih progah zapletal in razvozlaval nad glavami in zavijal družbo v fino, lahno meglo, kakor je plavalo nad vsemi tisto ljubeznivo razpoloženje ur, ko se sklenejo duše brez stremljenja in nepotrebne poleta in zanosa v verigo soglasja, navdane edinole z željo, ugajati drugemu za lastno udobnost.

Rado Piškur se je bil naveličal sedenja; stal je, sklonjen čez široki hrbet svojega naslanjača, gledal zdaj na briljant v ušesu gosposodične Bobkove, zdaj na pravilno prečo doktorja Cvarja, zdaj na sliko dekleta v kmetski noši z ogromno avbo na glavi in rdečim dežnikom v roki, ki je visela njemu nasproti. Gospa Kolbeznova je bila sila ponosna na ta svoj edini original in je rada poudarjala, da je slikan z oljnatimi barvami. Kupila ga je od mladega slikarja, ki je bil širom slovenske domovine že davno znan kot nadebuden umetnik, kakršen bi delal čast tudi drugim, večjim narodom, a ji je ponudil delo za dvajset kron, da se je napil in nadomestil svoje raztrgane hlače.

* * *

Rado Piškur je pripovedoval:

„Živel je sin, ki ga je že zamlada udarila nesreča. Nekega dne se je poslovil od matere in ubral pot proti tuji deželi, da si pridobi bogastva in pozabi gorje.

Boginja lažnivka mu je nasula dlan z rumenjaki in mu naklonila ljubezen in dobroto vseh, ki so ga poznali. Toda rane v srcu se mu niso zacelile in čestokrat, ko se je v večernem hladu izprehajal po mestnem obzidju ali po gajih, zasajenih okrog starodavnega templja, ki so ga pobožni vladarji sezidali Ljubezni ob bregu šumečega morja, je zrl hrepeneč na zapad, na krvave hribe in žareče oblake pod sinjino in z bridkostjo mislil na daljni kraj, kjer je na bedni zemlji zrasla vsa njegova mlada radost in boleost. Takrat so bile njegove misli mehke in otožne; ni mu bilo do zlata, ni mu bilo do deklet, ni mu bilo do časti, ne do velblodov, natovorjenih in brzonogih. Kakor ptica, polna domotožja, so se dvigale njegove misli in odhitevale preko gorá in poljan do dveh koč ob bregu tihe, zelene reke.

Čemu je hrepnel po siromašnih kočah, čemu je zdihnil po njih vsak večer, predno je zatisnil oko med marmornimi stebri palače? Zato, ker je v prvi bivala siva majka, ki je hodila na prag in dvigala žuljavo desnico do čela, da vidi, se li ne bliža sinko po zlatem polju, po žejni cesti? Ali zato, ker je živela v drugi deklica, katere obraz je bil jasen in mil kakor jutro, lasje temni in težki kakor črni, črni gadje, in srce trdo in kruto kakor skala na dnu valov?

V takšnem hrepenenju je zaslišal vest, da so karavane prinesle kugo iz jutrovnih dežel; v sedmih dneh se je razširila kakor plamen, nevidno žgoč, kakor strašna reka, pogubo šepetajoča. Umrli so v tistem mestu kralj, kraljica, novorojeni kraljevič v njenem naročju in mnogo velikašev in siromakov. Velika žalost je zaplakala in zatrepetala po belih ulicah in ponosnih stebrenikih, zakaj smrt je pretila vsem; in zlobni ljudje so se plazili po temah s krvavimi rokami, morili tiste, ki so kaj imeli, in grabili njih premoženje, hoteč se obogatiti v splošni zmešnjavi in nesreči. Ob skrbi za svoje lastno življenje so vsi pozabili varovati življenje in premoženje bližnjega; minila je mahoma vsa pravica, zmernost in čistost in nihče ni več iskal drugega nego naslado in omamo, predno ga pograbi morilka: ljudje so bili kakor svinje v luži in kakor volkovi v divjem gozdu.

Mladenič pa se je prestrašil, dvignil roke in prosil bogove, naj mu ne dajo umreti, predno ne bo videl domačije in svojih dragih. Nato se je napatil k modremu starcu, ki je umel delati čudeže in

klicati duhove. Starec je sedel na vrtu pred vodnjakom, zavil v plašč, in čakal smrti.

„Mojster, daj mi leka proti kugi! Domov bežim, predno se priplazi do rodne zemlje, ker bi ji rad otel dekleta, mater in sebe; zakaj prezgodaj bi nam bilo umreti. Karkoli hočeš, si izberi v plačilo!“

Mojster pa je dejal:

„Ni ga leka, sin; glej, tudi jaz sem se vdal v usodo in čakam svoje ure. Vse drugo premagajo moji čari, le od bogov poslani kazni ne.“

Mladenič je padel na kolena.

„Ne, mojster; ti, ki veš vse skrivnosti, poznaš tudi lek. Usmili se!“

„Dobro,“ je izpregovoril čarovnik s temnim glasom. „Vedi, da je črna smrt, ki je prišla od jutra, kruta kazen za grehe, ki jih je sploh mogoče kaznovati na zemlji. Stori greh, ki presega vse, kar se je storilo zla pod večnim solncem, in kuga ti prizanese, da bo nekoč tem strašnejše tvoje trpljenje.“

„Storim!“ je vzkliknil mladenič in njegove oči so zažarele v blaznem veselju.

„Vzemi to steklenico iz opala, pojdi v tempelj Pravice, kjer neti čista svečenica večen plamen pred oltarjem, oskruni jo in ji zabodi bodalo v levo in v desno grud; sedem kapljic iz leve, sedem kapljic iz desne, prestrezi jih, zapali tempelj in pojdi domov. Leka bo dovolj za tebe in za njo, ki jo ljubiš; matere ne smeš oteti, da ne bo premajhna tvoja krivda.“

In čudno, mladenič ni zavrgel nasveta, zaslišavši, da ne more oteti nje, ki ga je rodila; tolika je bila njegova ljubezen. Mrzlično so mu drgètale ustnice; mudilo se mu je, in že se je bil obrnil, da odide, ko se je spomnil in vprašal:

„Koliko ti dolgujem, o mojster? Polovica mojega imetja bodi tvoja; sprejmi jo, kajti zaupam ti, da si mi pomagal.“

Starec pa je zmajal z glavo, rekoč:

„Gorje mu, kdor bi vzel denarje za tak nasvet; gorje tebi, ki si jih ponudil! Pusti vse; ne hodi, temveč ostani pri meni, da počakava smrti!“

Mladenič ga ni več poslušal. Odhitel je, šel in storil.

In glejte, groza, ki je vladala po mestu, je bila tolika, da ga ni ustavil stražar, ko je prišel iz templja po glavnih stopnicah z okrvavljenimi rokami. Oči mladeničeve niso gledale trupel, ki jih je

razposejala kuga po trgih in ulicah; zajahal je brzega konja, drugega pa je natovoril z zlatniki; kar je ostalo, je varno zakopal v podzemeljski kleti.

Sedem dni je jezdil neprenehoma, in kakor senca je šla kuga za njim. In osmi dan je prijezdil domov; pred pragom je stala mati in z roko senčila oči. Z ubogimi, trudnimi nogami je stekla sinu nasproti, porosila s solzami prah njegove obleke in mu poljubila obraz in roke.

„Torej si vendar prišel, sinko? Slišala sem, da je kuga za teboj in da pride nad nas . . . Slava bogovom! Zdaj mi bo sladko umreti!“

„Kje je Nada, mati? Recite, mati: kje je, kaj dela, ali še živi? Moja ljubezen ni ugasnila in moje srce mrje od hrepenenja.“

„Gorje nama! Torej je še nisi pozabil? Sinko moj, postala je žena knezova, ki se je vnel za njeno krasoto. Danes je v gradu slavje in polno gostov sta povabila: strah in blaznost sta prišla nad ljudi in vsi se hočejo pred smrtjo omamiti z veseljem.“

„Kaj vam je, mati? Blede vam lica; vaš glas drhti!“

„Groza me je . . . Mrzle so tvoje roke: kaj si prinesel s seboj? . . . Sinko, hudo mi je . . . Duši me . . . Boli! Peče me v prsih . . . Mar si prinesel . . . smrt? . . .“

Mati se je v mukah zgrudila sredi prašne ceste, in sin je ni pobral.

„Beži, sin! Morilka je nad mano . . . Še enkrat . . . naj ti vidim obraz . . . da . . . hvala . . . idi . . . In prosi bogove, da te otmo!“

„Mati, smejem se bogovom! Jaz, mati, ne rabim bogov in njih pomoči: v tem opalu je čudotvorni lek — za Nado in zame!“

„Sinko . . . reši mater, da bo živela s teboj! . . . Sinko, za bolečine, v katerih ti je dala . . . življenje . . . sinko . . . za solze, za ljubezen! . . . Nočeš? . . . Srečno, sin . . . in bodi srečen . . . bodi blagoslovljen!“

Šel je sin, in mati je poginila sama. Padla sta mu konja sredi ceste; ni se zmenil za dragoceni tovor, temveč bežal je pred knezov grad, ki se je bel in ponosen dvigal nad vasjo.

„Pustite me h kneginji Nadi! Smrt preti in z mano je rešitev.“

Pijani hlapci so šli in so se vrnili:

„Pred vrati čakaj, o tujec! Kneginja ne sprejema gostov, ki prihajajo peš.“

(Konec prihodnjič.)

Klic čez vodo.

Spisal dr. Ivo Šorli.

3.

ekaj časa so molčali vsi, potem pa materi ni dalo več in z bridkim vzdihom se je obrnila vstran.

„Ah, Stanko, da! Ene solze nisem poččila zaradi njega, ene težke ure nam ni napravil. In vendar nismo tebe učili nič drugače. Ne vem, kako je to, da nas Bog tako tepe s teboj!“

Vlado je bil stopil že pri prvih njenih besedah hitro po knjigo, jo odprl in se skušal vglobiti vanjo.

„Ako kmalu ne nehaš, vzamem klobuk in grem!“ je skomizgnil malomarno. „Hočeš, da se učim, a res ne vem kako, če ne moreš dati niti pet minut miru.“

„Pusti ga res že! Saj si mu že povedala, kar je treba!“ je scepetal tudi oče že ves razdražen.

Žena ga je pogledala pomilovalno od strani in se jezno zasmejala.

„Ti si tudi lep oče! Ali mu res verjameš, da se bo zdaj naučil vse, kar je zamudil s svojim ponočevanjem. — „Ti fant!“ je kriknila in stopila pred sina. „Če govorim jaz s teboj, me imaš poslušati in gledati v me! Še Stanko, ki je drug gospod nego ti, ne pozabi nikdar, kaj je dolžan svoji materi!“

„Že zopet Stanko!“ se je namrdnil Vlado in zaprl knjigo. „Tebi menda strahovito imponira Stanko. Žalibog, da meni prav nič!“

Obstala je vsa trda pred njim in tudi oče je omahnil na svoje naslanjalo.

„Kaj?“ je zategnila slednjič mati in se borila s kašljem, ki je vil po njenih prsih. „Ali si znorel?“

„Nisem znorel,“ je odgovoril Vlado mirno in vstal. „Nisem znorel in vidim stvari jako jasno in kakor so. Ti kuješ tega svojega Stanka med zvezde, ker je doktor in bo že čez dve leti advokat in ker nas redi in morda še posebej, ker je lepo rejen in rdeč. Lep fant je, tako pravijo prijateljice na trgu, in ti si potem še bolj ponosna nanj. In zdaj še tako bogata in visoka nevesta! Takim viso-

korodjem se poljubi roka, veš, mama, ko boš smela prvikrat govoriti ž njo. Saj nisi pozabila, ti, ki ti je toliko v čišlih ton!“

Gledala je vanj z velikimi očmi in kakor da ga ne pozna več.

„Že vem, že, kaj hočeš reči,“ se je zasmel Vlado. „Da vendar ne moreš biti ponosna na primer name, ki nisem še nič in morda sploh nikdar nič ne bom. Kaj ne? Res, morda ne bo nikdar nič iz mene!“ je rekel s skoraj slovesnim poudarkom. — „Včasih se mi prav zdi tako, — a to veselo zavest imam, da vsaj to, to, kar je moj velecenjeni brat, slavni politični govornik, gospod doktor Stanko Kralj ne bom nikdar: slaven politični govornik ter sit, zadovoljen rodoljub!“

Glas mu je kipel bolj in bolj, lica so mu zagorela in iz oči, drugače tako tihih, mu je vprav zakričal brezkončen gnus.

Zdaj se je dvignil počasi tudi oče in strmел s svojimi slabotnimi, obledelimi očmi topo vanj.

„Jaz vsaj te ne razumem več,“ je vzkliknil slednjič in se ozrl vprašujoč v ženo.

Fanta so presenetile te besede in udaril se je po čelu.

„To bi si bil lahko sam mislil, da me vidva ne bosta umela!“ je vzkliknil, kakor da pomiluje samega sebe. „Vama je in ostane Stanko bog in morda je tudi prav tako.“

Zamišljeno je prikimal predse in se naslonil na postelj.

Tedaj pa je mati zaihtela in kakor pobita se je zgrudila na stolček ob mizi ter zakrila obraz z obema rokama.

Vlado se je ozrl malomarno tja in zmajal z rameni.

„Glej, — tako je tvoje plačilo za ves naš trud in vso našo ljubezen!“ je nadaljeval starček in se spustil zopet na svoj sedež... „Kot ubog učitelj sem si odtrgal toliko od ust, da sem imel vaju oba hkratu po šolah, in zdaj nimaš toliko srca, da bi nama ne grenil zadnjih ur. In še njega zaničuješ, ki ni pozabil, kaj so starši, in ki ne misli na drugega, nego kako bi — — —“

„Da, to je!“ je oživela mati naenkrat spet in iztegnila svojo koščeno pest proti sinu.

„On bi živel danes lahko kot velik gospod, a ga ni sram stanovati v tem bornem podstrešju in zajemati iz naše revne sklade. Zato ga pa tudi vse spoštuje in že danes, še tako mlad, ima glas med prvimi možmi v mestu.“

„Da, baš zdaj rešuje menda domovino in sedi sredi starih advokatov kakor dvanajstletni Jezus v templju. Toda že zopet se pričkam z vama!“ je stresel Vlado jezno z glavo, zgrabil klobuk in hotel ven . . .

„Ne! Čakaj!“ se je oglasil oče s tresočim glasom in prišel bliže k njemu. „Morda je vendar kaj zdravega jedra v tem, kar praviš ti. Človek je star in ne ume več novih časov. Nam se je godilo tudi tako, ko smo poslušali svoje prednike. Daj, pa razloži mi, kako misliš to! Meni se zdijo tudi čudni ti boji med rodnimi brati, — včasih je bila sama ljubezen med nami, — ampak, kakor pravi Stanko, je to dandanašnji potrebno in da mora biti. Kaj praviš ti?“

Stal je pred sinom ves šibak in s čudno, plaho negotovostjo na obrazu, združeno z naivno radovednostjo, da zve morda zdaj nekaj kar mu bo pomagalo, umevati te neumljive nove čase.

„Kaj pravim jaz? Da je smešno vse skupaj! Smešno in bedasto in da so radi svoje omejenosti gnusni oni, ki se postavljajo v veličastnih pozah pred to še bolj bedasto ljudstvo. Tako pravim jaz!“

Obrnil se je naglo in zaloputnil vrata za seboj.

4.

Tako težko je bilo Silvi srce, ko je hitela skozi temne ulice domov, tako težko kakor še nikdar.

„Zdi se mi, da bi bil žalosten, če bi te zvabilo v stran od nas...“

Torej samo malo žalosten bi bil . . .

Ampak morda ne zato — morda je bilo nekaj drugega tisto, kar je bilo prišlo nadnjo, odkar se je bil Vlado tako čudno izpremenil. Samo da je do nocoj le topo skelelo in peklo, zdaj pa začelo naenkrat tako jasno in določeno boleti.

Zaslutila je naenkrat z mrzlo grozo v svoji duši, da obrača usoda že zadnje lepe strani v knjigi njenega življenja in da pride zdaj morda samo še nadaljevanje — končevanje . . . morda brezkončno dolgo, a medlo, prazno in suhoparno, brez le ene žive, cvetoče prispodobe, brez le ene dehteče besede več, bolj klavrno nego žalostno, bolj smešno nego otožno . . .

O moj Bog! Potem bo to žalostna povest, — zopet ena onih strašnih dogodb o udušenem, ushlem življenju, o viru, ki je planil veselo iz razpoke in se takoj potem razlil čez pesek in izgubil široko po njem, o drevesu, ki je zakipelo hrepeneče proti nebu in rodilo en cvet in en sad in potem bogve zakaj otrpnilo in životarilo vse revno dalje, — zopet ena onih strašnih povesti, pri katerih ji je vedno zastajalo srce, kadar jih je čitala . . .

Toda takrat je šlo za druge, — zdaj pa bije taka ura njej, njej, katere pot se še skoraj dvignila ni, da bi se smela pregniti

že zdaj tja čez proti katastrofi, proti taki dolgočasni, nedramatični katastrofi . . .

„Že zdaj? Res, že zdaj?“

Zaslišala je te svoje besede in se zdrznila še bolj, kar zajecjlala jih je bila nehote v gluhi mrak.

„O Bog! Ne, ne še! Bilo je res še premalo!“ se ji je izvilo iz strašno stisnjenih prsi in zdelo se ji je, da ji je laže, če ji vrže srce katero teh svinčenotežkih besed iz sebe.

Bilo je res še premalo . . . Pravzaprav samo to eno zadnje leto. Zakaj tisti časi, ko je sanjala še o princih in ji je srce zatrepetalo, če se je ozrl lep kadet za njo, tisti časi so bili vendar preveč otročji, preveč neumni, da bi jih hotela imenovati lepe še danes, ko se ji je bilo napolnilo srce z drugačnimi sanjami, ne več s penami iz mila, ampak z živimi, krasnimi rožami, ko se ji je odprl pogled že v vse lepote resničnega življenja . . .

O, da je stopil med solnce na nebu in med vse te rože baš on, ki jih je bil izklical iz tal, in da ji je baš on omračil s svojo ledeno senco žareči, vriskajoči pogled na poljane, ki ji je bil on san pokazal s prstom nanje!

Toda, ali je mogel on kaj za to? Ali je mogel on kaj za to, da ga je gnala mlada moč naprej in naprej in više in više in da je na zadnjem hribu tam spredaj, tik pred vabečo sliko spoznal, da je bilo vse skupaj le zlobno slepilo in da je kriknil, premagan od brezmejnega studa in obupa, vpričo nje z bolestjo: „Gorje!“ Zakaj to je delež onih, ki iščejo in — najdejo . . .

„In prav je tako!“ ji je naenkrat vzkipelo srce visokega ponosa. „Kakor v žveplu smo se okopali v trpljenju in vsa bela je naša duša, razjedena in do globin sežgana, a čista in bela. In to je naše znamenje, znamenje vseh onih, ki so izvoljeni. In nič več nočem tožiti!“

Krepko je prijela za kljuko in vstopila.

Mati je stala pri ognjišču, vsa stara in sključena, a še vsa lepa s svojimi belimi lasmi in dobrotnim nasmehom na ustnicah.

„Kje si bila, Silva, toliko časa. Bala sem se že!“ je rekla skoraj ponižno, ko je ugledala hčer. —

„Z Vladom!“ je odgovorila Silva mirno in obesila svoje precej obnošeno ogrinjalo na žebelj ob vratih . . .

„Pa tako pozno . . .“

Silva je pogledala hitro tja. Zgodilo se je prvikrat, da je bilo v materinem glasu nekaj skoraj karajočega.

„In kaj potem, mama? Ali se morda bojiš zame? Menda ti nisem povedala vsega tega takoj in tako odkrito zato!“

„Ne, Silva! Vem, da si pametna in poštena, ampak če bi vaju kdo videl ob taki uri.“ — — —

„To mi je popolnoma vseeno, mama. Sicer pa se bom že znala zagovarjati, bodi brez skrbi!“

Prižgala si je luč na mizi, odprla knjigo in se zagledala s precej nevoljnim obrazkom v njo.

„Ampak to sem te hotela vendar enkrat vprašati, Silva: Kaj pa misli pravzaprav Vlado potem — — —“ se je oglasila mati čez nekaj časa in šla samo z enim pohlevnim pogledom čez hčer.

„Kaj potem?“ je vprašala Silva ostro.

„No, potem... potem, ko naredi maturo. Ali misli še študirati?“

„Menda še. Jaz ga nisem vprašala.“

„Nisi vprašala? . . .“ je vzkliknila mati nehote.

„Eh, saj vem, kaj hočeš reči!“ je rekla Silva in se namrdnila. „Ti bi rada vedela, ali me misli vzeti. Ampak vidiš, mama, midva imava pametnejših stvari dovolj in puščava take pogovore drugim.“

„O, moj Bog! Saj ne pravim, da ga boš že zdaj silila za to ali za to, ampak, če se imajo mladi ljudje radi, pride pogovor sam od sebe na to, kako in kaj bo iz tega . . .“

„Mogoče!“ se je zasmejela Silva ošabno in vrgla kodre s čela nazaj.

„Ampak, mama: kako si misliš ti pravzaprav tako-le ljubezen, kakršna je na primer med menoj in Vladom?“ se je zasmejela po kratki zamišljenosti iznova.

„Kako si mislim — — —?“

„Da, kako si to misliš, to mi povej! Kaj ne: sladko vzdihovanje, stiskanje rok, poljubčki — — —?“

Starka je vsa zardela ob teh izrazih in premeknila v zadregi lonec na ognjišču.

„Povej no, mama!“ je silila Silva in stopila nekoliko bliže.

„Eh, kaj jaz vem! Svet je vedno bolj neumen!“ je zagodrnjala ona. „Za tako neumno me pa tudi ne smeš imeti, da bi ne vedela prav nič, kako so take stvari . . .“

Poznalo se ji je, da je vendar malo užaljena, ker govori hči tako odzgoraj doli ž njo.

Silvi so se jezno zažarele oči in premerila je mater od nog do glave, toda premagala se je in se samo zasmejela.

Mati je izpustila klešče, ki jih je bila vzela baš v roke, da bi pogrebla žerjavico, in se obrnila vsa trda proti dekletu, ko je začula ta zasmeh.

„Kaj pa mislite, vi mladi ljudje, da ste pravzaprav!“ je kriknila. „Morda ste res pobrskali malo več po knjigah nego mi, a predno vam damo pravico, da govorite tako z nami, je treba še precej časa, in da se izkažete vsaj z eno teh sto in sto izkušenj, ki jih imamo mi! — Odkar občuješ s tem človekom in bereš tiste prismojene knjige, kjer trka ljudi luna pri belem dnevi po njih, si postala pa res taka, da te kar ne poznam več. Kar pusti ga, pravim!“

„Koga bom pustila in koga imela, to je moja stvar, draga mama. Toda, ako bi bile res le reči, kakor praviš ti, bi te ubogala!“ je pristavilo dekle z bridko ironijo. „Zakaj vedi vsaj to, da niso več tako vesele take stvari, kakor so bile morda nekoč ob tvojem času.“

„Potem mi je pa vseeno,“ je skomizgnila starka s popolnoma odtujenim obrazom. „Samo to ti pravim: če začneš že zdaj stokati in vzdihovati, ko ti ni še prav nič hudega, ko še ne poznaš ne skrbi, ne žalosti, potem ne boš imela res nikoli nič dobrega na svetu. Samo zato nisem nikoli preganjala sitnosti, ker sem mislila: pametna je že tako in se ni treba bati zanjo. Pa naj okusi nekaj veselja in sreče, uboga stvarca, vsaj sedaj, ko je še mlada, saj pride itak pozneje dovolj bridkosti. Le zato, vidiš, ti nisem hotela braniti. Če je pa tako, da si delate še iz tega le žalosti, bi bilo pa bolje — — — Da, kaj jočeta, kadar sta skupaj?“ se je ustavila naenkrat in se obrnila sem.

„Več nego smejeva, potolaži se!“ je odgovorila Silva s prezirljivim glasom ter listala malomarno po knjigi pred seboj.

Ona tam pri ognjišču pa je zastrmela predse in stala dolgo časa nepremično tako, kakor da se je v nekaj globoko zamislila.

A naenkrat se je veselo zasmejala. In potem še enkrat.

„Kaj se smeješ tako neumno?“ je vprašala Silva razdraženo.

„Eh, kaj bi se ne!“ je zmajala starka z glavo in odšla hitro v sobo pogrinjat za večerjo.

In Silvi je prišlo za hip na um, da si je mati predstavljala najbrže, kako se držita, kadar gresta z Vladom na izprehod, in obšlo jo je neprijetno čuvstvo sramovanja, toda že je zamahnila zopet prezirljivo po zraku in čitala dalje.

„Neumno je bilo sploh, da sem ji šla pravit! Človek le profanira, kar ima najlepšega . . .“

(Dalje prihodnjič.)

Izlet v Krakov.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

vavelskem gradu so bili mnogo let nastanjeni vojaki, zato nedopovedljiva zanemarjenost v vseh njega delih. Česar ni razdejal kruti človek, to je razjedel zob časa, ki je celo nekaj težkih železnih vrat preluknjal. Ker je naš cesar grad pred kratkim proglasil za svojo gališko rezidenco, je upanje, da se v te zgodovinske prostore povrne zopet nekdanji kraljevski sijaj. Velike sobe, kjer so bivali kralji, kuhinje, kjer so se pečali z alkimijo, dvorane, kjer so se zbirali vojvodi in senatorji, hodniki, balkoni in arkade, od koder je žlahtna gospoda gledala na viteške turnirje, ki so se vršili zdolaj na dvorišču, vse to se bo zdaj z nekaj milijoni popravilo in prenovilo. Z zidarskimi deli se je že pričelo. Sedaj le ogromnost gradu, ki je v dveh nadstropjih in ima nekaj stolpov prizidanih, še imponira, vse drugo kaže lice zapuščene in opustošene kasarne, katero so bili z mnogimi prizidavami še močno utrdili. Nikjer drugod se niso zgodovinska poslopja tako korenito uničila kakor tukaj. Današnji demokratizem se sicer ne zgraža ob tem, ako biva preprosti vojak tam, kjer je počivala pred stoletji razkošna dvorna dama, vendar treba ostanke starih dni braniti pred vandalstvom. V Tridentu n. pr. gospodarji sedaj v gradu (Castello), kjer so nekdanj bivali suvereni škofje, tudi vojaštvo, pa tam so se vendar še ohranile po arkadah, hodnikih in sobah vse freske, ki nam zgovorno pripovedujejo, kako so ljubili tridentinski škofje nage muze. Prepovedano je te slike zamazati ali poškodovati. A na Vavelu so vse stene zabrisane z neko komisno umazano barvo, ki je ponekod belkasta, drugod rumenkasta ali višnjevkasta.

Tudi po cerkvah v mestu je pokopanih mnogo za narod zaslužnih mož ali imajo pa vsaj spomenike tam. V kriпти sv. Mihaela na Skalki počivajo v velikih krstah Asnik, Krasevski, Siemiradzki, Lenartovič, Dluškoš in drugi. Prostora je pa še mnogo odmenjenega za večni počitek onih, ki bodo vredni večnega spomina. V tej cerkvi je kralj Boleslav umoril škofa sv. Stanislava. Truplo tega zaščitnika

poljskega je shranjeno v srebrni krsti v kapeli sredi vavelske cerkve in posebej so v vavelski zakladnici v dragoceni posodi shranjene njegove relikvije, ki jih nosijo na njegov praznik v procesiji na Skalki. V cerkvi sv. Ane je iz črnega marmorja Kopernikov spomenik: Polonia venča doprsni kip učenjaka. Napis: Sapere auso. Patriae Urbis Universitatis Decus Honor Gloria. V dominikanski cerkvi sem si zapomnil spomenik Skržineckega, voditelja ob vstaji 1831. leta. Junak napol ležeč, nad njim se sklanja angel s palmo miru. Pa tudi v drugih cerkvah so podobni spomeniki in grobovi, ker velik je v Poljakh kult zaslužnih mož in tudi takšne slavijo v cerkvi, ki ničesar niso storili zanjo. Za katedralo je najlepša Marijina cerkev kraj velikega nameštja nasproti Sukienicam. Pač je morda v njej vsak okrasek umetnina, pa je preobložena s pozlačeninami. In vse to zlato, ki bogato pokriva stene, se blešči z rdečega polja. Koliko svetlejša in veselejša bi se kazala cerkev, ko bi bile stene v beli barvi! Pa tema v cerkvi je že nekak značilen atribut, kakor bi ne bil kraj božji predpoda nebeške svetlobe. Vsekakor pa napravi zunanost in notranost te lepe stavbe iz XIII. stoletja mogočen vtisk. Na novo je bila poslikana po Matejkovih navodilih. Raz njen glavni stolp, na katerem je nasajena pozlačena krona, je lep razgled na mesto in okolico noter do Karpatov. Kakor drugod, tako se vidi tudi v drugih krakovskih cerkvah dosti navlake in neokusnih stvari, dosti zvirajočih se in skrivljenih soh, ki spominjajo na gladiatorje in borilce ali pa celo na črko S. —

Sukienice je dal postaviti Kazimir Veliki na sredi glavnega nameštja (Rynek główny). Namenjene so bile nemškimi trgovcem s suknenim blagom, torej bazar. Ob straneh so opremljene z visokimi arkadami, pod katerimi se nahajajo večje trgovine, kavarna in gostilna. Skozi in počez je prehod ali galerija, kjer prodajajo kramarji vse mogoče obrtne izdelke. Na visokih obokih so naslikani v dolgih vrstah grbi poljskih mest z napisi. Ob deževnem vremenu je posebno zvečer prava gneča v galeriji in pod arkadami. V nedeljo sem tam videl mnogo kmetskih okoličanov v lepih narodnih nošah. Sredi med Sukienicami in Marijino cerkvijo stoji Mickievičev spomenik.

V prvem nadstropju Sukienic je muzej, ki se po pravici imenuje „narodni“, ker samo poljska dela se hranijo v njem. V Krakovu je društvo, ki ima namen, množiti zbirke tega muzeja. Navadni člani plačujejo po 1 K na leto, dosmrtni enkrat za vselej 25 K, ustanovniki 1000 K. Ustanovnik postane tudi tisti, ki daruje umetnino, vredno 1000 K. V

oddelkih za moderno kiparstvo in slikarstvo se vidijo znani umotvorci: Neronove baklje, daroval Siemiradzki sam, Matejkov Kosciuško pod Raclavicami, kupljen „ze składek publicznych“, in njegov kolosalni „Hołd Prusov“. Bogato so uvrščeni slikarji Malčevski in Vispianski, Grotger ter Gierimski. Ajdukievič je podaril dva portreta. Slast je hoditi po takšni galeriji: čeprav sam nisi prav nič znanec, vendar čutiš, da uživaš umetnost, in veš, koliko truda in učenja je stalo vsakega umetnika, ki je hotel količkaj dovršenega naslikati na platno ali vdolbsti v trdo snov. Veseli obrazi selskega življenja se menjavajo z imenitnimi portreti. Sedaj se posmejaš bujni fantaziji umetnika pred naslikanimi plešočimi kmeti in delavci ali igrajočimi otroki, potem zamaknjen zreš v Kazimira Velikega, ali v resnega generala Dembinskega, ali v obraz umetnice, poln življenja, misli in dobrote. Čudovita sredstva in materijale uporablja slikar. Stopiš blizu njegove stvaritve in praviš: Nič, to je zmazek. A ko stopiš nekoliko nazaj in ujameš pravo luč, vidiš vse, kakor bi bilo živo. Velika voda, Sekvana, se vali po platnu, čez njo dolg most, ob bregu mesto, po vodi plavajo trije čolni. Iz primerne daljave vidiš, kakor bi čolni v istini plavali in strmeli naprej po zlatopeni reki k resničnemu mostu. Vsak poštoji pred to sliko Aleksandra Gierimskega. Nekatere umetnine so shranjene kot depozit, druge so dar umetnikov in drugih narodnih ljudi, nekaj slik in kipov je kupilo in darovalo prosvetno ministrstvo, na bronastem doprsju Mickieviča je napis „Dar Polek“. V drugih sobah se vidijo stare slike in predhistorične izkopine, v drugem oddelku je poleg narodnih krojev in umetnih vezil tudi vsa hišna oprava na ogled, nekatere stvari en miniature. Tu se nahajajo stoli z izrezljanimi naslanjaji, žličniki, poslikane klopi, mize, zibelke in skrinje, omarice, vrči, sklede, nekaj originalnih jasic, sekirice, klepetci, piruhi, parkeljni itd. To so sicer malenkosti, pa nam kažejo ljudsko umetnost. V majhnih razmerah se vidi borna lesena hiša poleg krasnega lesenega poljskega dvora v Zakopanih. Skoraj vsa soba je odmenjena Mickieviču. Po stenah visi nebroj trakov, vencev in lir, ki so ležali na njegovi krsti ali na njegovih spomenikih. Tudi nekaj bander, ki so jih nosili ob Mickievičevih slavnostih, je tu spravljenih. „Tworcy Ody do młodości“, „Piewcy Bytwy Raclawickiej“, takšnih napisov je na trakovih vse polno. Na velikem srebrnem vencu so napisana vsa dijaška društva, kar jih je zunaj poljskih dežel. Na dveh mizah je razložen del pesnikove korespondence in listin, večinoma francoskih, ki se tičejo pesnikovega delovanja. Dalje se kažejo njegovi imetki: šah,

tintnik, medaljoni, vizitnice, pipe in različne druge stvari. V sobi je pet doprskih kipov pesnika, eden Kosciuska in eden Poniatovskega. Tudi so tu shranjene nekatere zapuščine Kosciuska: pisalna miza, pištola, sablja, kokarde, rokavice in Poniatovskega sablja.

Zanimiv je drug muzej, ki se imenuje „Dom Matejki“. Tam sta ohranjena salon in spalnica v tistem stanju, kakor sta bila takrat, ko je bival mojster v njiju. Dalje se nahajajo v tem muzeju skice za polihromijo Marijine cerkve in nebroj risb, ki se v skupnosti imenujejo „Sławnik Matejki“, bogata zakladnica in šola za umetnike. Seveda postaja največ ljudi v tistem muzejskem oddelku, kjer se vidi grozno mučilno in morilno orodje srednjeveške turture — edina zbirka te vrste na Poljskem — pravi katalog. Ne vem, čemu so prišle te strašne stvari v mirni „Dom Matejki“. S strahom sem šel mimo teh natezalnic, temnih prič človeške krutosti, in šele na ulici sem se razvedril, gredoč v mnogoobiskovani muzej Čartoriskih. Hvalil sem človeštvo, da je strlo torturo in se s tem visoko dvignilo v kulturi. No kmalu sem padel takorekoč z dežja pod kap. V prejšnjem muzeju sem videl orodje, o katerem govorita le še zgodovina in slabi roman, orodje, ki ga človeška iznajdljivost nič več ne izpopolnjuje in je v svoji zarjavelosti samo še nema priča nekdanjega barbarstva, a tu v muzeju Čartoriskih sem naletel na dolgo vrsto mučilnega in morilnega orodja, ki je še v popolni aktivnosti in se vedno množi, popravlja in izpopolnjuje. Hladno sem šel mimo velike zbirke orožja, ki se tu hrani, ker rajši ogledujem lopate, motike, pralice, pluge in poljedelske stroje, rajši učila in pripomočke za izobrazbo mladine nego orodje, s katerim je bilo pokončano toliko nedolžnih ljudi. Če je človeštvo premagalo torturo, premore morda tudi vojsko, vsekakor se mu vremena šele takrat zjasne, ko pojde poslednja puška najnovejšega in poslednjega sestava v muzej in bo pevec, ki je opeval čerkeski kinžal, o njej spesnil visoko odo. Pa glejte, kakšna vihrica modernih misli veje dandanes? Kakšna nasprotja in skrajnosti se javljajo v naši družbi? Jedva je človek povedal svoje pošteno mnenje, že „Kranjec moj mu osle kaže“. Neki moj prijatelj, ki svojega mnenja ne meri po mojem vatlu, mi je nekoč, ko sem modroval proti orožju, zaresno trdil, da svet sedaj na slabem stoji in bi si Slovenci, ki jih od vseh strani obkrožajo ljuti sovražniki, pač priborili samostalnost in seveda tudi blagostanje, ko bi imeli toliko pušk in sabelj, kolikor imajo nežnih pesmic, in toliko topov, kolikor imajo povesti in romanov. No, krvižejni prijatelj, ali pri svoji ostroumnosti nisi prišel na to misel, da bi se

potem Slovenci med seboj poklali in postrelili in bi jih bilo itak konec? Sicer pa hrani muzej Čartoriskih mnoge druge lepe stvari: stare ščite in grbe poljske gospode, dragocene tkanine in pahljače, za katerimi so se dražestne kneginje smehljale v pariških salonih. Vidi se razloženih mnogo prstanov, pokalov, medaljonov, lovskih rogov, konjske oprave in podobnih drobnjav, darov kraljev in drugih mogočnikov. Na steni visi nekaj portretov narodne in do kraja požrtvovalne rodbine Čartoriskih.

Še druge lepe reči se vidijo v Krakovu, ki jih zaradi nedostatka časa nisem mogel ogledati; tako nisem bil v muzeju grofov Hutten-Čapskih, ne v akademiji umetnosti in v staro jagelonsko univerzo z obširno biblioteko sem pogledal samo na dvorišče, kjer stoji Kopernikov spomenik. Starinar si bo z zanimanjem ogledal Rondel. To je okroglo poslopje v podobi pokrite arene, postavljeno v XV. veku za obrambo mesta. Notri kažejo predmete stare fortifikacijske umetnosti in različne kamenene okraske (lapidarium). Tik Rondela se nahajajo velika Florijanska vrata z lepimi stolpi, tudi ostanek utrd b iz starih časov. Ko bi ta vrata umela govoriti, pravila bi nam o nekdanji slavi, o mnogih kraljih in vojvodih, ki so v sijajnem spremstvu jezdili skozi nje v vavelsko katedralo.

(Konec prihodnjič.)

Iz noči.

Gredo sence mirnó,
kot strahovi plašnó —
V pusto nočno tišino
strmi nemirno oko.

Glej! in zaiskre
bliski sred črne temé,
žareči, krvavi plameni
iz gor visokih vzplamté.

In vstane divji poziv,
vre tisočerih izliv,
vabeč, koprneč v daljave,
v bodočnosti plamen živ.

Vse je kratek hip,
nemirnega srca utrip,
želj nedosegljivih
sramotni kip.

Vse je minuta kesná;
vzbujena iz nočnega sna
osamljena plaha duša,
nemirna vsa plaheta.

Milan Pugalj.

V parku.

Spisal Vojeslav Molè.

omladnji popoldan v dunajskem mestnem parku.

Vse že zeleni, kostanji, hrasti, breze; in hijacinte cveto in polnijo vzduh s svojim mamečim vonjem in tulipani se dvigajo ob njih strani ponosno v vseh baryah, pijani

same pomladne radosti.

Solnce se smeje skozi veje, srka s svojimi žarki iz zemeljnih grudi sveže, jasne boje in se odbija na marmorni beloti dveh labodov, ki ploveta kakor sen po ribniku neprenehoma, neprestano.

Solnce, solnce! Kako to greje, kako žene kri po žilah in ji daje novega življenja! Še vrhovi čutijo to in vršijo v rahlem vetru in si pravijo komaj slišno bogvekaj. Nekje v grmovju poje slavec pri belem dnevi Koga naj bi se tudi bal? Ljudje, ki hodijo tod mimo, mu ne store nič žalega, kvečemu se ustavijo, poslušajo, se nasmehnejo in se napotijo dalje.

Smeh polni vse poti, solnčni smeh zveni vsepovsod. Kako tudi ne? Pomlad je tu, solnce se smeje, stara breza se smeje, kos se smeje, in se človek ne bi smejal?

Tik pred mene prileti žoga. Kdo jo je zagnal? Deklica, stara morda dvanajst let, jo pride pobrat in zardi pri tem do drobnih ušesc.

„Elza, pazi vendar!“ ji zakličče starikava guvernanta. In Elza se obrne v drugo stran in vrže žogo visoko, da odtrga pri tem še s kostanja dve sveži peresci, ki se zazibljeta v zraku in zdrkneta na tla.

Lepa je Elza. Kakor metulj se ziblje njena vitka postava po pešчени poti, razpuščeni temni lasje se ji ulivajo na ramena, njen profil je še mehak, a lep kakor cvet napol razvite rože. In oči so ji tako črne, tako velike, tako smejoče! Kakor pesem so, ki se je zbudila nekje daleč in zveni na lahkih krilih nočnega zefirja bogvekam.

Škoda zate, Elza, škoda!

Glej, čez štiri leta, ko se ti razcveto grudi in bo tvoj stas vitek in poln in ti bo žarel obrazek iz las, kakor žari roža iz temnega peresja, takrat pride zate lep, nepozaben dan. Tisti večer boš sedela v gledišču v prvih ložah; in kukala bodo vprta vate namesto na oder. Vsa zardiš in vsa boš zmedena, ko zapaziš, kako zre vate

iz nasprotne lože mlad lep mož in se ti nasmihava. In potem zasanjaš vso noč o njem in se ti zbudi v srcu nekaj novega, nepoznanega, a tako neizrečeno sladkega!

In potem, Elza? Veš, potem pride večer, ves zvezdnatozlat, poln šuma vrtnih dreves in vodometovega šumljanja. Takrat zaplakaš same sreče, ko se prvič strnejo vajina usta, ko te poboža mehko po žametnih laseh, ko te objame okrog pasu in ti pove, da si mu vse na svetu. Nebo bo žarelo nad vama in svetla, velika zvezda se utrne v vajino srečo.

In potem? Ej, zabuči godba, zazvone zvonovi, mirte ti vpleto v lase, snežnobeke mirte! Zlat prstan ti nataknejo na drobni prst in ti čestitajo in se vesele ob tvoji sreči.

Ah, in potem? Potem ga spoznaš. Žalost pride v tvoje srce, da preplakaš cele noči sama in zapuščena. Upadejo ti lica in uvene tvoja mladost, edina tvoja tolažba ostane tvoja mala hčerka, a tudi ta ti umre in ž njo leže v grob vsak up.

In potem pride zopet dan, poln zvonjenja, a žalostnega; pod mrzlo zemljo te pokopljejo, tvoj mož te spremi do groba, se vrne domov in živi dalje s tvojim denarjem.

Škoda zate, Elza, škoda! —

Kam sem se zamislil? Smeh zveni okoli mene, solnce se smeje, breze se smejejo. Elza je vrgla žogo visoko, jo zopet ujela in se zasmejala v svoji otroški sreči, da so ji zablesteli med češnjevimi ustnicami biserni zobki.

Črn kos je priskakljal na stezico, se ustavil pred mano, me prizirno pogledal, kot da se je hotel zaničljivo zasmejati, in zopet odletel. Od paviljona sem pa zveni šumeča godba.

Za srečo.

Naša mlada kri
kipi,
naše mlado srce
trepeče,
rado bi pilo iz kupe sreče
do konca dni . . .
Zaman, zaman,
ker sreče ni!

Vinko Zupan.

Magda.

Spisal Milan Pugelj.

V.

otem je prišla zima, zima. Siva starka od severa je prišla, ustavila se tam na vrhu naših severnih gora, sključena in grda je obstala in zavihtela svojo staro in skrivljeno palico. Takrat so se dvignili iz dolin žerjavi, mnogo ptic selilk se je dvignilo, zakričali so črni tropi in so se obrnili na južno stran. In kadar so izginile temne jate za obzorjem, je vrgla starka palico v tiste sive, umazane oblake, ki so viseli nizko nad krajino. Zgenili so se, nekaj se je pričelo iz njih izmotavati in trgati, še niže so se spustili, stisnili se v brezmejno umazano morje in tako obmirovali. In nato je pričel padati sneg. In mraz je bilo, in vrane so kričale okrog hiš, in ledene rože so se delale po oknih.

Zima, zi — ma! Tako dolgočasno je to ime, in če ga človek izpregovori, mu pride na pamet ves tisti mučni čas. Snežena polja, mraz, zmrzli obrazi na ulici, prazne ceste, z ivjem pokriti konji in v debele suknje zaviti dremajoči vozniki. Človek stopi k oknu, gleda na umazano pot in se domisli svetlih pomladanskih cest, kakor sulice se zapikajočih v sinjo daljo. In se spomni zelenih travnikov, zlatih njiv in rdečega maka. In misli na tih večer, na lepe oči in na lep obraz. In tako daleč je tisti tihi večer in tako daleč so tiste lepe oči in tisti lepi obraz! In kar pride v dušo, je žalost: nikoli več se ne povrne tisti tihi večer, tisti lepi obraz, tiste lepe oči. Čisto malodušno je srce, samo umazana pot je pred očmi in zima, zi — ma.

Pri nas v vili ni bilo dolgo nobene novosti. Enakomerno je teklo življenje, jaz sem mu sledila z napetimi očmi, a nisem našla na njem nič zanimivega. Jug je ljubil Magdo še morda malo globlje, Magda se je nagibala menda bolj in bolj h gospodu Evfemiju in gospod Evfemij je hodil na lov in ni več streljal divjačine. S puško na rami je hodil po sneženih gozdih, njegov beli pes je obskakoval grmove, lajal vanje in preganjal divjačino, a gospod Evfemij ni snel puške z rame, ampak hodil je s povešeno glavo in ves zamišljen po samotnih in sneženih potih.

Zelo mirno in zelo tiho je teklo naše življenje, dokler se ni nekega večera odpeljal z doma naš gospodar Oton Jug. Tih večer je bil takrat; spominjam se natančno, kako sem strmela vanj doli na vežnih durih. V dolino doli so drčale sani, prijazno so žvenkljali svetli zvončki, dvoje luči se je manjšalo in manjšalo in naposled popolnoma izginilo v daljavi. In bilo je, kakor bi se bile umeknile izpred oči neke lepe sanje, ki jih ni nikoli umelo srce, ampak je gledalo vanje in verovalo tako zaupno kakor pobožen katoličan v večnost.

Luna je sijala in zvezde, rimska cesta je šla jasna in svetla preko neba in sneg se je iskril po polju kakor srebro. Silno mirna in tiha je bila vsa široka ravan, prazna je bila cesta na daleč in blizu, niti sove ni bilo, da bi predramila tihoto s svojim plašnim skovikanjem.

Ko sem tako stala mirna in zamišljena na pragu, se je približal tiho Žan in me je prijel za roke.

„Zadnjič ste rekli, da si boste premislili. Ali ste že premislili?“

Njegov glas je bil še vedno tako ponižen in proseč kakor tisto noč, ko je prišel in se je pred mano razjokal. In tudi njegove oči so gledale še tako vdano za menoj, ko sem odhajala po stopnicah.

„Čakajte!“ — sem mu rekla — „trpite in potrpite! Vsi moramo trpeti in potrpeti!“

Vstopila sem potem v stanovanje, najprej v predsobo in potem v sobo, kjer sta sedela pri mizi Magda in gospod Evfemij. Hotela sem prižgati luč, ker je bila že noč in se je videlo po sobi samo od lune, a Magda je zamahnila z roko in mi velela, naj počakam. Odšla sem nato v predsobo, pustila vrata rahlo priprta, sedla tam v temen kot, strmela v temo in poslušala.

„Napraviva konec tem razmeram!“ je rekel gospod Evfemij z nekoliko izmučenim in obenem nervoznim glasom. „Jaz grem odtod.“

Molk je vladal potem tako dolgo, dokler ni izpregovoril v drugo. Ali takrat je bil njegov glas tako ubog in slaboten, kakor bi prosil milosti.

„Pojdite z mano, Magda!“

In odgovarjala je z nekakšno resignirano mirnostjo.

„Jaz mislim“, je dejala, „jaz čutim tudi, da bi vas lahko ljubila, vsaj bolj ljubila, kakor sem dozdej koga ljubila. Ampak pomislite, ljubi: jaz sem tako izgubljena, izgubljena!“

Ob njenih zadnjih besedah se mi je zdelo, da čujem afektirano tragedinjjo, ki govori na odru svoje zadnje predsmrtne besede in se zgrudi sunkoma na tla.

„Izgubljena!“ je ponavljala. „Moje življenje je izgrešeno, vrženo v blato; zame je vse minilo. Moj namen je, živeti tako popolnoma brez misli, brez vere v bodočnost, brez spominov na minulo, tako popolnoma brez srca do smrti.“

Stol se je premaknil in menda je vstal gospod Evfemij in stopil bliže k njej.

„Ali veste, kaj je ljubezen?“ — jo je vprašal in njegov glas je bil zelo buren. „Nekaj slepega, nekaj gluhega je ljubezen in kakor vihar in nevihta in morski val na vzburkani gladini! Tista ljubezen, ki je prava, ne pozna nobenih ovir, in če so visoke do neba, jih ne razume.“

„Poljubite me čisto rahlo, gospod Evfemij, sem na oko in potem na ustne . . . popolnoma nalahko, gospod Evfemij! — To je tako prijetno, če človek ne čuti in ne sluti nobene strasti, nič tistega, kar je umazano . . . Vi moj ubogi, dragi . . .“

Nemara ga je objela sama, ker so bile njene besede tako mehke in tople in polne miline. Mirno je bilo vse par trenutkov, potem je nekdo prestopil in začul se je glas gospoda Evfemija.

„Pridi, Magda, sedi mi v naročje,“ je prosil in nato se je slišalo, kako je vstala Magda in se mu približala.

„Ne! poleg tebe“ — je rekla. „Vidiš, najina ljubezen naj bo čisto nova, popolnoma lepa, brez vsega, kar omadežuje.“

Po teh besedah je bilo tiho v sobi in sedela sta menda na zofi v mirnem objemu. Tako je preteklo par minut in gospod Evfemij je pričel govoriti vnovič z rahlim, zelo ponižnim in zelo prosečim glasom.

„Pojdi“ — je prosil — „z mano pojdi v tujino. Jaz imam vsega, denarja . . . in poročim te. In te bom ljubil, Magda! To noč odpotujeva in se posloviva v pismu in greva za svojo srečo. Kaj midva nimava pravice do sreče? Kaj ni za naju prostora na svetu? Pomisli, kako je širok, kako prostran, kako se je lahko umekniti tistim ljudem in krajem, ki so človeku zoprni! — Kaj mi mar tvoja minulo, Magda! Samo svojo bodočnost mi žrtvuj, svojo bodočnost!“

Proti sredi svojega govorjenja se je vznemiril, a proti koncu je bil glas zopet miren in popolnoma brez strasti in ognja.

„Pojdiva!“ — je izpregovorila v odgovor Magda in dostavila potem s tihim in komaj slišnim glasom: „Jaz sem tvoja!“

Nemara je takrat skrila svoj obraz na njegovih prsah ali v njegovem naročju, zakaj čula sem šepetajoče besede, s katerimi je prosil njenih poljubov. Dolgo sta slonela tako čisto tiho, naposled je prišla Magda, odprla priprta vrata v predsobo in obstala na pragu.

„Prižgite luč“ — je rekla, in njeno govorjenje se je čulo kakor v sanjah — „in prinesite večerjo!“

In sem vstala in storila, kakor mi je ukazala: prižgala luč in prinesla večerjo.

VI.

Švedska pisateljica Selma Lagerlöfova pravi na nekem mestu, da čutijo mladi, nedolžni in nesrečni ljudje vse težke dogodke že takrat, ko se jim približujejo. In jaz sem bila takrat mlada in nedolžna in nesrečna, in menda je bilo to vzrok, da sem slutila v svojih sanjah in mislih nekaj temnega in zelo tragičnega.

Pozno je že bilo, ko sem legla tisto noč v posteljo, in dasi je bilo pozno, se niso marale zatisniti moje že izmučene in trudne oči. Ležala žem vznak v postelji, strmela sem v temo, in ko sem tako ukrepala o bodočnosti, se mi je dozdevalo vedno jasneje in jasneje, kakor bi ležal nekje v bližini zelo zapuščen in zelo ostuden mrlič. In skoro mrtvaški duh mi je silil v nos, in ko sem hotela okreniti svoje misli na drugo stran, se mi to ni posrečilo. Prisiljena sem bila končno na čudovit način, da sem mislila na mrliča, ki leži nekje čisto blizu mene zelo zapuščen in zelo ostuden . . .

Zaspala sem šele pozno proti jutru, in tedaj so prišle nadme težke in mučne sanje. Hodila sem po peščeni dolini med dvema neskončnima hriboma. Noč je prihajala, sove so zapele, letale okrog glave, da so se tuintam doteknile peroti temena, in kričale vedno iznova in vedno plašneje. Strah me je bilo, udje so trepetali, oči so strmele v temo v mrzli grozi, in takrat se je sredi noči zgenilo. Prišli so v črne halje zaviti pogrebci iz majhne odprtine, na njih licih se je kazala mrtvaška bledoba. Krsto so nesli na ramah, obstali so pred menoj in mi jo vrgli pred noge. Votlo je zabobnelo, pokrov je počil in odpadel in po tleh se je zavalilo truplo bogataša Otona Juga. Njegov obraz je bil krvav, belina njegovih mrtvih oči se je svetila iz krvi in brada se je sprijemala od nje. Zakričala sem, padla sem na kolena in molila, in práv v tistem trenutku so se divje zagrohotali pogrebci. In sove so priletele še bliže, plašno so skovikale, sedale mrliču okrog glave in ga kljuvale.

Zjutraj sem vstala bolj trudna, nego sem prejšnjo noč legla. Počasi sem se odpravila doli k Magdi, a našla je nisem. In tudi gospoda Evfemija ni bilo, in lakaj Žan je povedal, da sta se odpeljala, ko se je danilo. Na saneh sta se odpeljala, njemu pa sta pustila za gospodarja dvoje pisem: eno je dala Magda in eno gospod Evfemij.

In ko smo to čuli, smo postali vsi uslužbenci v vili mahoma hudo pobiti. Kakor bi legalo nekaj težkega na nas, vlačilo se po sobah, plazilo se zunaj okrog vile in pritiskalo na duše kot silno breme. Meni se je zdelo, da je prišlo nekaj skrivnostnega v mojo notranjost. Nekaj sem čutila v prsih, bogve kaj je bilo, trepetalo je kot list trepetlike.

Hodila sem iz sobe v sobo, čakala nestrpno mraka, čakala Juga in nosila v rokah dvoje zapečatenih pisem, ki mi ju je bil izročil Žan. Iz prvega je dehtel močni Magdin parfum. Drugo je bilo večje, navadno pismo iz zamolklega papirja brez duha.

Tisto popoldne je prihajal mrak silno počasi. Ure so se vlekly brez konca, zunaj je še sijalo zimsko solnce, umikalo se počasi za gore, večerna zarja je oblila snežnike, polagoma se je pričela izgubljati svetloba. Manj in manj luči je prihajalo skozi okna; tema, ki se je plazila iz kotov, se je gostila, stiskala se tesneje in tesneje in tako je naposled nastopil čas, ko sem prižgala luč. In nato sem slonela pri oknu in poslušala.

Prizvonile so iz dalje sani, približali so se glasovi zvoncev in oddalili so se zopet in se izgubili v nasprotni smeri brez sledu. In to se je ponavljalo dvakrat, trikrat, petkrat in šestič je zvonjenje mahoma prenehalo. Začuli so se koraki gori po stopnicah, potem po veži, odprla so se vrata in Oton Jug je vstopil. Pomagala sem mu sleči suknjo, sedel je na zofo in se je ozrl po sobi.

„Kje je Magda?“ je vprašal.

Jaz sem se pripravljala, da oddam pismi, in polotevala se me je od trenutka do trenutka večja nervoznost.

„Kaj imate tisto v rokah?“

Oddala sem pismi, obstala tik mize in gledala natančno v njegov obraz.

„Kaj je to?“ je vprašal, pobledel nekoliko v obraz in trgal omot in čital. Prečital je, zbledel čisto, vzdihnil, potem vstal in hodil s povešeno glavo po sobi. Končno je sedel v naslanjač v kotu, zakril obraz z rokama in bil miren kakor mrtev. Dvignil se

je čez dolgo časa, vstal je, hodil po sobi in se naposled pri peči ustavil.

„Prinesite vina, šampanjca!“

Njegov glas je zvenel ubito, nekako votlo in izsušeno in njegove oči so gledale kakor izza megle.

Šla sem, prinesla in natočila, in Jug je pil kozarec za kozarcem.

Tisto skrito drhtenje v mojih prsih je bilo večje in večje. Vse je trepetalo v meni in tudi moje roke, moje noge in moje ustne so se tresle. Zdelo se mi je, kakor bi tipala po srcu skrita roka, kakor bi ga stiskala počasi, polahko izžemala in kri kapala iz njega nekam globoko doli v temno globino.

Tiho je bilo v sobi, samo tuintam se je čulo, kako je kdo zaprl duri, šel po veži ali stopnicah in se končno nekje ustavil.

Jug je stal takrat pri oknu, obrnjen je bil po sobi doli, roke je imel zadaj sklenjene in strmel je topo v tla. In v meni se je zgenilo prav tisti hip, prav tisti trenotek je izbruhnilo nenadoma vse iz duše: hrepenenje, ljubezen, nada, bolešt, do tistih dob neznaná strast . . .

Stopil je do omare, vzel iz nje steklenico s trupom, postavil jo na mizo in natočil v kozarec. In tedaj sem planila k mizi z divjim krikom, zgrabila sem čašo, dvignila jo visoko in jo vrgla z vso silo po sobi. Oklenila sem se z obema rokama njega, ki je stal s tresočimi rokami tik mize, pritisnila sem glavo na njegove prsi, sopla globoko in pripovedovala s težkim glasom o sebi, o svoji hreznadni ljubezni, o svojem obupnem življenju, o svojem poniževanju in o svojem rodu.

„Ne umreti, ne umreti, vi moj dragi, vi moj ljubi, najljubši . . .“

Miroval je nekaj časa in potem se me je tudi sam oklenil. Svoje lice je naslonil na moje sence in začutila sem kmalu, kako so kapale nanje vroče kaplje druga za drugo.

„Pustite me do jutri,“ je prosil, „do jutri!“

„Samo umreti ne!“ sem ga prosila in tudi moje oči so bile mokre.

„Ne!“ je odgovoril, „ne! Minilo bo, kmalu bo bolje! Pustite me samega!“

Odšla sem počasi iz sobe v svojo podstrešno izbo brez vsake misli, samo tako iz navade. Legla sem oblečena na posteljo. Nič nisem mislila, nič sanjala, nič čutila in tisto drhtenje v prsih se je polagoma mirilo in mirilo. —

Nekoč so mi pripovedovali o človeku, ki je bil obsojen na smrt in je čakal pomiloščjenja. Tako silno je bilo njegovo vznemirjenje, da se je tresel po vsem životu. Legel je in čudno se pomiril. Kakor je bila prej njegova razburjenost velika, tako je bil zdaj hladen in miren. Izgubljene oči so mu strmele v strop, nobenega izraza ni bilo na licu, nobene grenke poteze okrog ust. In tako so tekli dnevi do takrat, ko so mu oznanili poslednjo obsodbo. In ko je čul, da ne bo umrl, ampak da bo živel, da bo prost in svoboden — ko je to čul, je planil prestrašenih oči kvišku, zgrudil se nenadoma in umrl . . .

* * *

In drugo jutro je ležal Oton Jug zastrupljen in mrtev v svoji postelji.

Jaz sem odpotovala še tisti dan in potem sem se vdala s topo mirnostjo v svojo usodo. Omožila sem se, rodila otroke, vzgojila jih, poslala v svet, pokopala moža in ostala sama . . . silno sama.

Ej, ljubica!

Ej, ljubica, naprej, naprej,
 kraljestvo moje je brez mej —!
 „Za nama je že svetli dan —
 a kaj pa, da pod noč
 nad nama plava vran —“
 „Ne boj se ptiča smrti, ne!
 Na ramo lok bom del,
 nameril v vrana črnega
 bom smrtonosni strel —“
 Ej, ljubica, naprej, naprej,
 kraljestvo moje je brez mej —!

Adolf Robida.

Strup.

Spisal Fr. Strnad.

(Konec.)

o je bilo preveč zate, dobra moja mati!
Očetove krutosti si prenašala, a prenesti nisi
mogla propalosti svojega otroka — — —

Vest mi je očitala včasi, da sem jaz
kriv tvoje smrti.

Toda ni res, ni res, draga moja mati!
Kriv je samo on, ki je storil to iz mene, on, ki je vlival tako dolgo
strup v žile moje, dokler mi ni popolnoma otroval srca . . .

Nisem mogel drugače, mati! Zatrli je v meni vse boljše čute,
vzel mi ljubezen, vzel veselje do življenja . . .

Kriv je samo on, mati!

On — on je ugonobil tebe in — mene, ugonobil namenoma oba!

O da nisem mogel s tabo, obenem s tabo v hladno zemljo,
draga mati! — —

Toda kdo bi te bil maščeval?

Ne, ni smelo biti! . . .

*

O Gabrijela, ne zameri in odpusti! Odpusti mi, da sem te one-
častil, onečastil s tem, da so moje smeje misli tolikrat oboževale
tvojo milo podobo, onečastil s tem, da je moja nevredna roka to-
likrat zapisala tvoje sveto ime! . . .

O ko bi vedela! . . . Toda ti ne boš vedela nikdar! Nikdar,
nikdar ne boš znala, kako sem te ljubil, kako sem se zatekal v
svojih bednih urah k tebi, kako sem se oklepal z vsemi močmi
svoje izmučene duše tvojega sladkega spomina . . .

Vsega tega ne boš vedela nikoli, in prav tako!

A vedela boš nekaj drugega, čula boš o stvareh, ki bodo pre-
tresale tvojo nežno dušo, ki ti bodo vzbujale gnus do mene . . .
Kajti zgodi se tisto strašno . . . In ti bodeš čula . . . Zvedela boš
vse, kar me more ponižati v tvojih očeh . . .

In to je bridko zate in — zame!

Ko bi vedela vso resnico, ko bi videla v moje ubogo srce, ko
bi znala, kako je prišlo do tega in kdo je vzrok, ko bi znala, da

se je zgoditi moralo, ah, potem bi me morda vendarle pomilovala! Toda ti boš čula samo obsodbo, ki jo izrekó o meni ljudje brez čuta, ljudje, ki sodijo po zunanjih dejanjih samo . . . Slišala boš o mojih činih ne glede na njih vzroke, in tudi ti me — obsodiš! . . .

Čula boš, da . . . Ne, roka se mi upira, da bi zapisala to! . . . —

Ah, kako ti bo žal, da si bila kdaj znana z menoj, kako grenko ti bo ob spominu na one čase, ki so bili najlepši v mojem življenju, na one čase, ko sva se igrala skupaj, ko si delila svojo južino z menoj, ako si videla, da sem lačen in da te moledujejo moje oči za grizljaj belega kruha . . .

Ah, in še očitala si boš, da si bila tako prijazna, tako dobra z menoj in da nisi poslušala staršev, ki so te podili od mene. Kesala se boš, da so sijale s toliko ljubeznijo meni — izgubljenemu, zavrnjenemu tvoje lepe oči. A ob misli, da so se strnile nekoč tvoje ustnice z mojimi, se te bo lotevala groza! . . .

Da, groza te bo in kesala se boš . . .

Ah, samo eno srce bi si želel imeti, ki bi me umelo, ki bi čutilo usmiljenje z menoj v teh urah nepopisne bridkosti moje!

Toda naposled je prav tako, kakor je! Ne zamerim ti, Gabrijela! Bolje zate, da se strašiš pred mano, da me mrziš, nego da bi čustvovala z mano nesrečnežem ter trpela pri tem . . .

Da, mrzi me in če mogoče — pozabi me!

Mir tvoji blagi duši! — —

*

Moja duša je žalostna do smrti! . . .

Nobene zvezde na nebu, nobene solze v očeh . . . nobenega upa v srcu, nobene tolažbe od nikoder! Tema in obup! —

Nobenega žarka, ki bi posijal v mojega življenja grozno noč . . .

Tema, sama brezupna tema! . . . —

*

O da bi moglo biti drugače! . . .

Ali zaman so želje . . . Hoditi moram dalje po temni poti, ki mi je odkazana . . . —

Moja kri je otrovana, moja volja je sužnja tajnih sil, jaz sem samo še orodje v rokah zlobnega demona . . . —

Še mi zahrepeni včasí srce, še si zaželi svetlobe . . . prostosti . . .

Zaman! . . .

Mora se zgoditi! . . .

Biti priklenjen tako — imeti razum, imeti misli, a ne imeti svoje volje — — o smrt rešiteljica, kje si? . . .

Moram, moram . . . —

Železna roka me tira . . . Završiti se mora . . . Maščevanje mora biti . . . Maščevanje, potem — —

Ah, kak konec!

Ali zgoditi se mora!

Moje srce je bilo tako mehko! Smilila se mi je mačica, ki je padla s strehe, smilil črv na cesti . . .

A ti se mi ne smiliš, oče!

Moje srce je otrovano! . . . Ljubezni ni več v njem, ne usmiljenja . . . Samo maščevalnost, samo sovražstvo še čuti . . . —

Ah, moje srce je bilo tako mehko, a zdaj je trdo kot kamen! . . . Jaz nisem več jaz! . . . —

Zgodilo se bode . . . —

Moram, moram, če bi tudi ne hotel, a če bi ne moral, potem bi vsekakor hotel! . . .

Maščevanje mora biti! . . .

Haha! . . . „Tat, ubijalec, požigalec! . . .“

Čakaj oče, čakaj — pridem!

Pridem . . .

Moje srce vpije po maščevanju . . .

Čakaj, oče! . . . —

O, kje je moja dobra mati?

Ubil si jo! —

Kje je moja mladost, moja ljuba mladost?

Ubil si jo! —

Kje je moja duša?

Ubil si jo!

O ubijalec vseh ubijalcev! . . .

Pridem! Boj se me! . . .

*

Precej po smrti moje matere si je začel oče zidati vilo. Jaz in mati sva stradala poleg njega, a ko se je bil naju iznebil, si je zgradil vilo in jo opremil kar najrazkošneje. Okrog vile je zasadil lep vrt. In tudi gospodarsko poslopje si je postavil in konja si je kupil! —

Haha, krasno to!

No, tudi oženiti se je hotel zopet. Zato je menda zidal vilo, zato si je kupil konja — vila in konj naj bi bila imela tisto privlačno silo, katere ni več imela njegovo starikavo telo. V tem mu je sicer izpodletelo, a vilo je imel vendarle in udobno je lahko živel v njej, a jaz in mati sva bila prej stradala. Zlasti mati — ta revica! Mučil jo je, mučil do krvi za vsak novčič: za vsak porabljeni novčič je hotel imeti račun, in gorje, če mu ga ni mogla dati, če je včasi pozabila na kak izdatek! O, kolikokrat je jokala, ko je pritiskal nanjo in jo sumničil! . . . Varčevala je na vse strani, da bi prihranila kaj in mu ne dala povoda za prepir. Ona, žena prvega dostojanstvenika, je hodila med vsemi gospemi najpriprosteje oblečena in sama si je delala obleko, sama je šivala pozno v noč, da bi bilo manj stroškov. Svojim znankam pa je morala lagati, da ima šiviljo v stolnem mestu, ker bi bil drugače trpel očetov — ugled! In dobro vem, da je bila često lačna, lačna bolj nego jaz, ki me je oče tolikrat kaznoval s postom. Da, moja mati je stradala, a oče si je iz prihrankov sezidal vilo! Prej ne, dokler je živela še ona! Ah, kje bi bil njej privoščil kaj takega! Komaj pa je bila zatisnila svoje trudne, od joka in prečutih noči izmučene oči, je zidal takoj — takoj je mislil na to, kako bi si uredil življenje boljše in prijetneje.

In to s tem, kar si je moja mati pritrkala od ust!

Ah, ta vila, ta vidni dokaz tvoje samopašnosti, oče, kako me mika, kako me izzivlje . . .

Da, da, to je krasno, ti dragi oče moj, da si zidal, da si si zgradil vilo, napravil si senčnat vrt in kupil konja! . . . Ko bi te vile zidal ne bil, kdo ve, bi li bil prišel kdaj ta dan, bi li bila moja duša doživela to uteho! . . .

O, to misel ti je navdahnili sam oni, ki je maščevalcev vseh maščevalcev, oni, ki dobro plačuje in hudo kaznuje! . . .

Zares, lepo vilo si si sezidal, dragi oče moj!

Ali iz te vile te požene nekdo, ti ljubljeni oče moj!

Jaz pridem! . . .

Boj se, ker blizu je osvete dan! . . .

*

Še enkrat naj poljubim zemljo, ki krije, kar je najdražje mojemu srcu! . . .

Še enkrat naj se razjokam ob tvoji gomili, o mati!

„Jaz sem nedolžen!“ —

O, dobra mati, če se spomnim tistih tvojih besed, če se spomnim, s koliko bolestjo si jih izgovorila, kako naj bi ne so-vražil njega, ki te je mučil in trpinčil vse žive dni! . . .

Nedolžna si bila, po nedolžnem si trpela . . . —

Nedolžna si bila kot On, ki so ga pribili na križ! . . .

O, naj poljubim še enkrat prst, ki sloni na prsih, ki so me dojile, na prsih, ki so me tako ljubile!

Mati . . . mati! . . . —

O odpusti! . . . Žalil sem te! . . . Ali ne morem drugače! . . .

*

Dopolnjeno! . . .

Zgodilo se je, kakor se je zgoditi moralo . . .

Jaz nisem več jaz . . .

Zgodilo se je, kakor si ti hotel, oče! Strup je učinkoval! Strupeni dih tvojih besedi je otroval mojo kri . . .

O, kaj si storil iz mene, oče! . . .

Jokal bi . . . jokal, da bi si izjokal dušo!

Dopolnjeno! . . .

Prižgal sem velikansko plamenico . . . Že se dviga dim, črn kakor dih tvojih besedi, oče! . . . Že sikajo zublji, pogubni kakor pogledi tvojih zlobnih oči! . . .

Kaj si storil iz mene, oče? . . .

Ah, jokal bi . . .

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec!“

Jaz — čigar srce je bilo tako rahločutno, tako mehko! —

„Zločinska fizijonomija!“

Kako bi me bil ljubil tak angel, kakor je bila Gabrijela, če bi bilo to res? . . .

Ne, ne, ne! Žločinske kali so pognale šele iz tega, kar si ti vcepil v mojo kri, oče!

O ti, ki si divjal zoper lastno meso, kakšno srce si pač imel? O krutež vseh krutežev!

Ah, otrok sem bil, majhen, nežen, tako potreben, tako željan ljubezni! . . . Kako bi se te bil rad oklenil! . . . Oče, oče! . . . A ti si me suval z okovano peto, ti si me neusmiljeno pehal od sebe! . . .

Otrok sem bil, negovanja tako potreben in tako žejen ljubezni — a ti niti moji materi nisi dovolil, da bi me bila ljubila in negovala! Molče in s krvavečim srcem je morala gledati, ko si rohnul

zoper mene! Niti geniti se ni upala, ko si me pretepal, ker si besnel še huje, če se je le z besedo poskusila potegniti zame!

Ah, otrok sem bil, otrok z nedolžnim pogledom, nedolžnim srcem, kakor drugi otroci . . . A tvoje zlobne besede so zastrupile moje srce, tvoj zlobni pogled je skalil jasnobo mojih oči . . . Tako je postal tudi moj pogled zloben, tako se je naselil tudi v moje srce greh . . .

Strup je učinkoval . . . učinkoval tako grozno, tako grozno! . . .

„Tat . . . ubijalec . . . požigalec! . . .“

Ne jaz, ti si tat, oče! . . . Ukral si meni in moji materi vse . . . vse, kar sva imela na svetu . . .

Ne jaz, ti si ubijalec! . . . Mojo mater si ubil, mojo mladost si ubil, mojo dušo si ubil! . . .

Kar je bilo dobrega, si zatrl v meni . . . Strupeni dih tvojih besed in tvojih pogledov me je otroval . . .

Ah, jaz nisem več jaz! . . .

Otrok sem bil, nežen, rahločuten . . .

O, kaj si storil iz mene, oče?

Jokal bi, jokal in kričal bi od boli, da bi se zemlja tresla! . . .

Ali zaman bi bile vse tožbe . . .

Dopolnjeno! . . .

Zgodilo se je, kakor se je zgoditi moralo, in izpremeniti se ne da nič več . . .

Prižgana je plemenica . . . Glej, kako se vije in dviga zubelj . . . više in više — notri do neba! Simbol mojega sovraštva!

Prižgana je plemenica in ob njenem strašnem svitu, ob njenem groznem prasketanju zaključujem zgodbo svojega žalostnega življenja . . .

Kako sladko, kako sladko je maščevanje! Kako dobro de to mojemu trpinčenemu srcu! . . .

Vidiš, oče, zdaj imaš, kar si hotel vedno imeti!

Tat nisem, niti ubijalec in razbojnik, a nekaj sem vendar storil, da se izpolni tvoje prorokovanje — postal sem požigalec! Sezidal si si dvorec, da bi se šopiril v njem, rešen mene in moje matere, ki si naju oba tako silno črtil . . .

Lahko si kaj domišljaš na svoj proroški talent, ti dobri oče moj!

Zdaj triumfuj!

Ali nemara vendar ne boš, kaj, oče? Nekoliko prepozno ti je prišlo to! Ko bi vsaj moja uboga mati še živela, da bi se ji mogel rogati!

„Tu imaš, tu imaš — ali ti nisem pravil? . . .“

Ali tega zadoščenja ne boš imel! Ne, zdaj ne boš triumfoval! Imel boš škodo in to te bo bolelo! In morda ti bo vendarle tudi neprijetno, ko se bo povsod govorilo, povsod pisalo o tem, da je tvoj lastni sin požigalec!

Kaj hočeš, zatajiti me ne moreš? Osmešil bi se! . . .

Da, požigalec!

Dobro si prorokoval, moj dobri oče! . . .

Dopolnjeno!

Ah, zakaj, zakaj se je moralo zgoditi . . . zakaj mora biti tako in ne drugače?

Moja duša je žalostna . . .

Jokal bi, jokal . . .

Ha, kako se dviga plamen, kako odpira svoje žrelo temna pošast in požira! . . . Simbol tvoje neusmiljenosti, oče! . . .

Moja duša je žalostna, moje srce plaka . . .

Bajoneta se leskečeta . . . Vizija se je uresničila . . .

Dopolnjeno! . . .

*

Odpusti mi, odpusti, mati! . . .

Vem, ti nisi hotela, a jaz sem moral, moral . . .

Rekla si včasih, mati, da je oče bolan. V svoji veliki dobroščnosti si mu odpuščala in ga celo zagovarjala . . .

O ne, ne, mati! Nikdar ne more biti bolan človek tako krut! Ne, ni bil bolan! Mučil naju je in trpinčil, ker naju je sovražil! . . . Tebe je sumničil, ker je bil sam malopriden; tebi je podtikal grehe, ki jih je sam imel na vesti . . .

Zloben je bil in krut in jaz in ti sva žrtev njegove krutosti in zlobe . . .

Proklet on, ki je kriv! . . .

O mati, k tebi si želim! . . .

O prosil, da se uteši to moje ubogo srce! . . .

Ne zavrzi svojega sina, mati! . . .

*

In zdaj se poslavljam od tebe, Gabrijela!

O da bi se dalo zapisati, kako je moji duši ob tej ločitvi! . . . Razjokati bi se moral trdi kamen!

Zdravstvuj, Gabrijela! —

Doslej je bila še vedno neka vez med nama . . .

Dokler me je obsevalo nebeško solnce s svojimi čistimi in
očiščujočimi žarki, dokler sem srkal vase še neokuženi vzduh iz sinjih
nebeških višav, moje misli niso mogle oskruniti tvojega spomina...

O, kolikrat sem klečal v mislih pred tvojo milo podobo in
molil . . . molil k njej, kakor se moli k Bogu! . . .

Poslej bi bila vsaka misel nate greh!

Poslej smem misliti samo še na svojo zavrženost in na svojo
bol . . .

Ne, niti spominjati se nočem več tebe! Preveč si mi sveta!...
Pri živem Bogu ti prisegam, da zatrem v svojem srcu vsako misel,
ki bi se oklepala tebe! . . . — —

Ne boj se, ti ponosita, ti krasna, ti neomadeževana! Pred
mojimi mislimi, pred mojimi željami si poslej varna! —

Zdravstvuj, Gabrijela!

Blagoslovljena vsaka tvoja stopinja! Naj izlije nebo nate vso
svojo srečo! . . . Sladek mir tvoji blagi duši!

Zdravstvuj, Gabrijela, zdravstvuj!

Pozabi me, kakor pozabim jaz tebe! — — —

* * *

Preiskovalni sodnik je zaprl drobno knjižico in globoko je
vzdihnil.

Sedel je še nekaj časa in strmel v nasprotni zid. Potem pa je
vstal, stopil k oknu in žalostno je zrl venkaj . . .

Zrl je venkaj, kakor bi iskal rešitve . . . kakor bi si želel biti
daleč stran . . .

Prvič v življenju mu je bilo žal, da si ni izvolil drugega poklica...

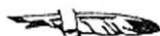

K a m.

Kam neseš, ljubica ti,
to hrepenečo daljo svojih oči,
to sladko vrečo opojnih dni —
Kam neseš jo, ljubica ti?

Jaz jo nocoj spoznam,
zato se teman udam,
zato se viharjem prodam,
ne vedoč kod ne kam.

Milan Pugelj.

Književne novosti

Ivan Cankar: Aleš iz Razora. V Ljubljani 1907. „Narodna založba“. Cena knjigi 1 K 50 h, po pošti 10 h več. Krasna povest! Ocenimo jo prihodnjič. — „Narodna založba“ je novo podjetje, ki mu je naloga, izdajati leposlovne mladinske in popularnoznanstvene spise. Cankarjev spis je prvi, ki ga je založila. Dober začetek.

Dragan Šanda: Poezije. Ljubljana 1907. Tiskal Dragotin Hribar. Cena knjigi: broširani 2 K 40 h, vezani 3 K, poštnina 20 h.

Dr. F. D. Marušič: Liječnikovi zapiski. Zabavna knjižnica Mat. Hrvatske. U Zagrebu 1906. — „Zdravnikovi zapiski“! Kdo bi bil prej pozvan, pisati o vsem, kar preveva človeško dušo nego zdravnik? Človeška bolečina, telesna rana odpira tudi tajnosti duše, drhteče ustnice bolestinikove šepčejo srčne skrivnosti, ki se jih zdrav človek jedva zaveda, ali pa kriče na glas z vso strastjo, kar so zdrave govorile le malomarno; v očesu bolestinikovem samem vidiš, kako se vrše molče cele tragedije. — Molče izziva bolnik tudi svojo okolico, da izreče bodisi naravnost ali le v dejanju in nehanju svoj umski in srčni confiteor. Zdravnik je tudi duševni pionir in blagor mu in blagor bolnikom, če ni le rokodelec, mehanik, ampak sočuteč umetnik; tak ozdravljuje bolj s svojo pomirjajočo in bodrečo navzočnostjo nego s svojimi praški in mazili.

Marušič ne hodi le obiskovat in tipat bolnikov; njegovo oko si izbere za predmet diagnoze vso pot, ki ga vodi do bolnika, bolnikovo hišo, vso okolico, tudi zdrave ljudi, ki bolehalo le za — gladom. Zdravniški poset mu stopa v ozadje, bolniki so mu v prvi vrsti povod, da opazuje in pomiluje bedo zdravih, in namesto zdravniške razsodbe slišimo plamteče pozive socialnega pesnika: „Na pomoč zdravim bolnikom! Potem izgine tudi bolezen.“ — Vloga zdravnika je torej pisatelju le sredstvo, ki mu odpira hiše in duše. — Sledimo mu v revne, neizmerno bedne kočice, radi se damo dvigniti po njegovem poletu; ni pa nam všeč, da zdravnik v temle oziru ni prav nič zdravnik: zdravnik mora biti optimist in on mora v svojem nastopu in z vsako besedo le dvigati, bodriti, tešiti; obupna beseda mora biti tuja njegovim ustom. Marušič pa je v tem oziru tožnik, ne zdravnik tolažnik; on mnogo toži in obtožuje in naroča celo vrsto odvetnikov od zunaj, a zabi, da bolnik potrebuje bodrečega zdravnika, in zlasti ne pomni, da vsa pomoč od zunaj ne pomaga bolniku nič, ako ga ne dviga lastno telo; njega je treba ozdraviti najprej, potem je šele čas misliti na razokuženje njegove hišice, vasi, dežele.

Razmere v dalmatinskem Zagorju nam slika Marušič, res razmere ob bolezni, ki pač nikjer niso vesele; a črnoba, ki se usiplje iz teh črtic, je tako dosledno črna, da postanemo bolj zavzeti, nego prevzeti. Čuteč pretiranost in sluteč na men teh črnih barv, smo tem manj pripravljani, se odzvati na njegov doneči vzklik: „Na pomoč!“, ker bi pričakovali, da si bi tisti silni ljudje v Zagorju s silnimi mišicami najprej pomagali sami. Naj bi začeli ti korenjaki sami z delom in kmalu bo tu tudi tuja pomoč.

Marušič je sicer spreten pisatelj; njegove črtice spominjajo malo na Zofkin „Misterij žene“, a nedostaje jim pristne sile, ki puhti iz „Misterija“. Nič dobro pa ne pristoji pisatelju ponošena dekadentska obleka. Dr. Jos. Tomišek.

Ilija Ujević, Dokonice. Slike i priče iz Dalmatinskoga Zagorja. Zab. knj. „Mat. Hrv.“ — U Zagrebu, 1906.

Istra, Dalmacija, Bosna, tod je v novejšem času posebno priljubljeno nabilistično beletristne snovi v hrvaškem slovstvu. Tu so odnošaji in ljudje, često in dokaj oddaljeni od nivelujočega toka evropske kulture, zato zanimivi za kulturnika. Spisi, zgrajeni iz ondotne snovi, so navadno le za povolico beletristni, a za polovico so folkloristni. Ako je snov ovita v poezijo, so taka dela prav užitna, samo da je kot snov treba donošati le to, kar je domače v dotičnem kraju.

V Ujevićevo zbirko 15 „slik“ so presajeni izreki iz življenja v dalmatinskem Zagorju, in sicer v razmeroma premožnem Imotskem okraju. To je treba pripomniti, ker bi se nam sicer res čudno zdelo, kako nam more Marušić v „Liječnikovih zapisih“, ki so takisto posneti iz zagorskega življenja, slikati vse z najbolj črnimi barvami, dočim pri Ujeviću o bedi ni govora; Marušić je vzel za podstavo pač najrevnejše kraje v Zagorju, posebno okoli Drniša. (Glej Glasb. Matice Hrv. št. 3. in 4., stran 30.)

Ujevićeve slike so nekake pripovedne idile; opazujemo v njih tiste male dogodke, ki jih pač donošajo selsko šiviljenje. Vse je navadno, pota ne peljejo niti v višino niti v globino. Včasih se zgodi kaka senzacija — n. pr. strela ubije cerkovnika med zvonjenjem toči — a tudi kaj takega se odpravi s kmetsko ravnodušnostjo. — Kaj znamenitega torej te slike niso, vendar so „nekaj branja vredne“. Pisane so pač v književnem jeziku; le posameznih izrazov je mnogo lokalnih, ki so pa pojasnjeni pod črto.

Dr. Jos. Tominšek.

Profesor dr. Fran Barac: O modernoj katoličkoj apologetici. Habilitaciona studija. Odobrio bogoslovni fakultet kr. vseučilišta Franje Josipa I. U Zagrebu 31. jan. 1907. Požega. Tisk Hrv. tiskare i knjižare D. D. 1907. — Cena 1 K 75 h.

Nove muzikalije „Glasbene Matice“. Letos je že v drugič izdala „Glasbena Matica“ v Ljubljani nove muzikalije, in sicer XXXIV. zvezek zborovnih partitur, obsegajoč „14 moških in mešanih zborov, uredil Matej Hubad“. Vsebinska, ki je na 44 straneh velike četvorke, obsega: št. 1. Stjepan St. Mokranjac: Kozar, mešan zbor; št. 2. dr. Gustav Ipavec: Naše gore, mešan zbor z baritonskim samospévom; št. 3. Emil Adamič: Deklica in ptič, mešan zbor; št. 4. Fran Serafin Vilhar: Na Ozlju gradu, moški zbor s sopranskim in baritonskim samospévom; št. 5. Alojzij Sachs: Idila, moški zbor; št. 6. Karel Bendl: Svoji k svojim, moški zbor s četverospévom; št. 7. Vladimir Stahuljak: Zakaj mene češ? moški zbor; št. 8. dr. Ant. Schwab: Vinska, moški zbor; št. 9. dr. Anton Schwab: Usehli cvet, moški zbor; št. 10. dr. Anton Schwab: Izgubljeni cvet, moški zbor; št. 11. dr. Gustav Ipavec: Brodar, moški zbor; št. 12. dr. Gustav Ipavec: Planinec, moški zbor; št. 13. Stanko Premrl: Slovenska zgodovina, moški zbor s četverospévom; št. 14. Ivan pl. Zajc: Dijaška, moški zbor. — Cena 6 K, za člane „Glasbene Matice“ 4 K.

„Narodne pesmi“ za šolsko mladino, izbral in uredil Janko Žirovnik. I. zvezek. V Ljubljani 1907. Lastnik in založnik „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“ v Ljubljani. Cena 20 h.

Upodablajoča umetnost

Pri ljubljanskem knjigarju L. Schwentnerju so bili nedavno razstavljeni majolični izdelki, ki jih je proizvedel slikar g. Peter Žmitek v glinarni Rudolfa Schnabla v Kamniku — največ sam, nekaj pa s pomočjo Rudolfa Schnabla ml. S strokovnega stališča motreni, obsegajo razstavljeni proizvodi pet skupin. V prvo skupino spadajo tisti izdelki, ki so delani v prvotnem slogu z najnaivnejšimi oblikami; umetnik se žal ni potrudil, da bi se uporabljeni motivi prilagajali modernemu slovanskemu okusu. Najjasneje priča o tem troje velikih krožnikov, na katerih so narodni motivi sestavljeni v svoji praobliki. Ko bi bili motivi primerno v slovanskem zmislu umodernjeni, bi se prav dobro podajali na teh majoličnih izdelkih. Motiv prepirljive ženske, motiv zmage Lambergarja nad Pegamom (ne boja med njima, kakor radi pišejo) sta posneta s končnic naših panjev in jako primitivno uporabljena. Pirhi, osrednji okrask na enem krožniku, so natančne kopije naših pirhov. To še odobravamo, da pa je umetnik uporabil za obrobno dekoracijo tiste lončene piščalke, tega mu ne moremo izpregledati; kajti lončene piščalke so same na sebi tipična tržna roba kranjska, ki ni pripravna za dekoracije ploskev v obliki in barvi, kakršni je izbral slikar Žmitek. — Druga skupina: plošče s pokrajinskimi motivi z Gorenjskega — spominja po uporabljeni tehniki nemalo na holandsko maniro. Izbrani motivi so sicer domači, posnemajoča tehnika pa jim je zabrisala vse znake domačega sloga. — Tretja skupina predočuje stilizirane domače pokrajinske slike, potem friz, predstavljajoč „ženske na polju“, ki je po svoji koncepciji docela neestetičen, in taso, predstavljajočo duhove, ki se klanjajo Svetovidu. Žal, da so tudi ta dela izvedena na način, da ne ustrezajo niti modernemu okusu niti slovanskemu slogu, in bi bila največ v povečani obliki primerna za umetne postekljenine. Zato in nič manj zaradi kaj trdih obrisov na uporabljenih motivih ter zbok neskladno sestavljenih barv štejemo to skupino za najslabšo. — Slike četrte skupine: Bled, Mali grad nad Kamnikom itd. niso niti čisto stilizirane niti čisti naravni posnetki, torej zmes, ki sodi med diletantska dela. — V peto skupino spadata portret Gregorčičev in Prešernov. Pri obeh je grajati nelepe obrobne risbe. Gregorčičev portret je zgolj reprodukcija neke fotografije, na kateri je slovenski motiv edinole pesnik sam. Ta risba z barvilnikom nima nič podobnosti z našo domačo majolično tehniko, je pa sicer prav dobra, ker je portret zgolj fotografska kopija in torej brez stiliziranja, ki dela Žmitku tako rado preglavico. Drugačna sodba gre Prešernovemu portretu. To sliko bi hvalili, ko bi ne imela stiliziranega ozadja in bi je ne kazilo barvanje, zlasti cinobrasti toni, ki so značilni pri polti nekega ameriškega plemena. — Naj ob tej priliki omenimo, da je naš slikar g. Maksimilijan Gaspari že čisto prav okusno moderniziral slovanske motive. Gospod Žmitek bi se torej okoristil, ako bi se ravnal pri svojem stremljenju po g. Gaspariju. —

Akademični kipar g. Al. Repič je izklesal kip pok. min. svetnika A. Rossipala iz marmorja in ga tudi razstavil pri Schwentnerju. Gosp. Repič je vлил v to najnovše svoje delo vse duševno čutje, vdahnil ob srečnem umetniškem razpoloženju v trdo snov samo živo življenje. Portretna podobnost, ki jo kažejo razna dela Repičeva, je prav posebno izražena v tem kipu; imeli smo namreč priliko, videti tudi fotografijo pokojnikovo. Dalje nam je pripomniti, da je umetnik moral po punktiranju preklesati vso grobo snov do najfinejšega niansiranja; to priča, kako fino mu govori orodje. Gospodu Repiču čestitamo najiskrenejše na krasno uspelem delu. —

Pri istem knjigotržcu smo tudi videli razstavljen iz kovine ulito plaketo, ki jo je izvršil sedaj v Parizu živeči domači umetnik g. Al. Zajc kot častno darilo naše Sokolske slovenske zveze Češki sokolski zvezi na V. vsesokolskem zletu v Pragi. Pri tej skici se je diviti vprav genialnemu grupiranju, pogrešamo pa precej sorazmernosti v figurah in zlasti prigovarjamo, da skozi obleko ni spoznati akta — prigovor, ki se je izrekel že o mnogih delih Zajčevih. Kar se tiče alegorijske strani, bi bil moral umetnik imeti na umu, da se naša sokolska zveza klanja posestrimi češki zvezi in da bi se torej Karniolija morala bližati češkimi Sokolom in jim izročiti lipov venec. Zajčovo umevanje situacije je zagadelj popolnoma napačno. G. Zajc najbrže ni imel dovolj časa za to delo, vendar bi ne bil smel podati proizvoda manjše vrednosti ob redki priliki, ko bi bilo pokazati slovenski napredek s kar najdovršenejšim delom. Zato naj se šteje častno darilo naših Sokolov le za simbol bratstva, ne pa za merilo naših zmožnosti za kiparstvo. A. H. O.

Opomnja uredništva. Ker je naloga kritike, opozarjati umetnike na njih napake, čitatelje pa izobraževati — neutemeljeno hvalisanje škoduje obojim —, bomo v prihodnje o vseh novostih na polju upodabljajočih umetnosti priobčevali zgolj objektivno pisane kritične ocene.

Razmere slovenske umetnosti in načrt za ustanovitev slovenske umetniške galerije v Ljubljani. (Spomenica, izročena po akademiknem slikarju, Rikardu Jakopiču, občinskemu svetu v Ljubljani meseca junija 1907.) —

Slavni občinski svet! Znano mi je, da je slavni občinski svet po nasvetu gospoda župana Ivana Hribarja sklenil ustanoviti umetniško galerijo. V to svrhu je dovolil po 2000 K na leto in določil, da se imajo nakupljeni umotvori — menda slovenskih umetnikov — trajno razpostaviti v prostorih ljubljanskega gradu.

Res, skrajno vsiljivo je, če se drzne slovenski umetnik vtikati v sklepe občinskega sveta, a usoda mlade slovenske umetnosti mi je na srcu in zato sem sestavil sledečo spomenico, katero si dovoljujem predložiti slavnemu občinskemu svetu v vestno razmotrivanje.

Vsako podjetje mora imeti najprvo svoj resen namen; od sredstev, ki se uporabljajo za uresničenje tega namena, pa je odvisen nadaljni uspeh. Ko se je imela leta 1866. ustanoviti v Ljubljani umetniška galerija, so se pokazale razne zapreke, ki so onemogočile izvršitev te ideje. Resnično pa tedaj ni bilo prav nikakega važnega razloga za ustanovitev umetniške galerije. Slovenski narod se je jel jedva, zavedati svojega obstanka, umetniških potreb ni še nič čutil. Pa časi se hitro izpreminjajo, in kar je bilo pred leti brezpomembno, je danes skrajna potreba. Kulturne zadeve so zdaj pri nas na dnevnem redu, v ospredje pa sili vprašanje o bodočnosti slovenske umetnosti. Kakšna usoda čaka slovensko umetnost in kakšna usoda naj bo proizvajateljem umetnosti, umetnikom? Naj se li nadalje bore in žrtvujejo za duševno blaginjo slovenskega naroda, ali naj se izgube

narodu za vedno? Ta vprašanja je rešiti čimprej. Slovenski narod sam jih bo rešil. Ustanovitev umetniške galerije je le en del umetniške naloge, ki jo mora narod izvršiti. In ker je ravno umetniška galerija najpreprostejše sredstvo, da se vcepi ljudstvu čut za umetnost, naj se napravi začetek ravno s to ustanovitvijo.

Od načina ustanovitve seveda je odvisno, kako bo uspevalo podjetje, ali bo v prid slovenski umetnosti, ali njej v škodo. Slavni občinski svet je blagovilil prevzeti izvršitev te kulturne naloge; naj bi jo tudi srečno rešil! Jaz pa kot neodvisen umetnik se čutim poklicanega, braniti čistost in svobodo umetnosti ter zagovarjati pravice svojih tovarišev. In na podlagi teh umetniških načel bom skušal podati primeren načrt za ustanovitev umetniške galerije, mimogrede pa opisal — v kolikor je to treba — razmere slovenske umetnosti in slovenskih umetnikov.

Vprašanje o namenu umetniške galerije je hitro rešeno. Umetniškim galerijam je namen: 1. hraniti najsijajnejše proizvode umetniškega duha, 2. kazati jih občinstvu in mu s tem dajati priliko, izobraževati svoje lepočutje, izpopolnjevati razum, uživati in se navduševati v prid svojemu duševnemu življenju. Imajo pa umetniške galerije dostikrat še druge namene, katerih se tu nočem dotikati, ker so prenikotni in za kulturni razvoj človeštva brez pomena.

Slovenska umetniška galerija ne sme imeti drugačnega namena kakor vse druge običajne umetniške galerije; bistveno bi bilo le to, da mora biti osnovana na čisto narodnem temelju. Mednarodnih umetniških galerij je že toliko in tako popolnih, da malemu slovenskemu narodu res ni prispevati na tem polju. Prometne zveze so dovolj ugodne, da je tudi nam prilika dana, uživati te proizvode tuje umetnosti. Česar nam ni mogoče najti nikjer drugod, to si moramo omisliti in zgraditi, in nekaj takega bi bila ravno slovenska umetniška galerija. Sicer so si pa že vsi večji narodi omislili umetniške galerije na čisto narodni podlagi, ker so uvideli, da mednarodne umetniške galerije ne izpolnjujejo svojega namena popolnoma, zlasti kar se tiče točke 2.; na lajka vsaj učinkujejo te galerije jako dvomljivo in mu mešajo čut in razum. Slovenski narod naj si zgradi slovensko narodno umetniško galerijo! Proizvodi narodne umetnosti, umotvori slovenskih umetnikov naj se trajno shranijo in razpostavijo v duševno omiko naroda! Pa kaj je narodna umetnost in kje se sploh začneja slovenska narodna umetnost? O tem predmetu objavim v kratkem obširnejši članek. Tu pa naj le omenim, da slovenski narod ni čutil nikdar tako strastne potrebe za domačo umetnost, da bi mu bilo mogoče samostojno kaj ustvarjati. Bogatejši sloji na Kranjskem so se zadovoljevali — v kolikor jim je bila umetnost sploh potrebna kot sredstvo v običajne namene — s proizvodi tuje umetnosti. In tudi kasneje, ko so se rodili že nekateri umetniki iz slovenskega naroda, se umetniški nazori niso izpremenili. Kar so ti umetniki producirali, je le sad tuje umetnosti. Iz nobenega umotvora ne odseva svobodna slovenska duša, nikjer niti pičice tipičnega slovenskega značaja, izvzemši kvečemu nekaj diletantskih poskušanj, ki so se rodile kje v samoti v hrepeneči duši nadarjenega amaterja. In vendar ima slovenski narod svojo umetnost! — Ne, narod je nima, slovenski umetniki jo imajo! V duši slovenskih umetnikov se je rodila tedaj, ko so se otresli verig duševne sužnosti, ko so zamorili vse spomine na sramotni čas hlapčevanja, ko so se jeli zavedati svoje osebne enakovrednosti z umetniki drugih narodov. Na skrivnem so jo gojili in varovali, prezirani od lastnega naroda. In ko so se napotili v tujino, osamljeni, zavrženi — da si pribore tam zaslužen priznanje, tedaj jih je spremljal zasmeh. Tujci pa so jih sprejeli gostoljubno, pri njih so našli zavetje, katerega ni bilo zanje v domovini; tujci so jih častili in v njih slovensko umetnost. Tak je

bil začetek slovenske umetnosti. Nekoč, pred 400 leti, je zabeležil slavni nemški slikar, Albrecht Dürer, vračajoč se iz Benetk: „Zeblo me bo po solncu! Tu sem bil gospod, a doma — zajedavec“. In danes, po preteku 400 let! Ali je pri nas drugače? Ali ni ravno tako, kakor je bilo pred 400 leti na Nemškem? Kaj še: kulturno življenje slovenskega naroda se drugače razvija kakor nemškega! Zastopniki slovenske umetnosti nimajo sploh nikakih pravic, izobčeni so iz človeške družbe, proletarci so najnižje vrste. To jim je prisodil slovenski narod in s tem dokumentiral svojo duševno omejenost! Ali se morda motim? Ali narod le spi, ali zastira njegovo dušo le temen mrak, ki se razprši, ko posije solnce, ko napoči narodov dan? . . .

Naj molčim! Vrnimo se zopet k umetniški galeriji!

(Konec prihodnjič.)

Med revijami

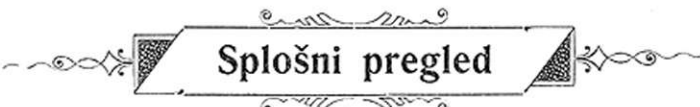
Hrvatski djak. Glasilo hrv. naprednog djaštva. S tem naslovom in pod uredništvom Jurislava Janušića je pričel s tekočim letom (proti naročnici 5 K na leto) izhajati nov hrvaški dijaški list. List obeča marsikaj dobrega in želeli mu je daljšega življenja, nego je bilo usojeno raznim njegovim prednikom v zadnjih letih. — V dijaškem gibanju hodijo Hrvatje za Slovenci kot svojimi vzorniki; tako je tudi „Hrvatski djak“ zasnovan kakor naša „Omladina“, le obsežnejši je, ker se, vsaj doslej, bolj bavi s teoretskimi članki in donša tudi leposlovne prispevke: črtice in pesmi. List je zanimiv; posebno dobrodošli so različni podrobnosti podatki v listku („Pabirci“, „Bilješke“); da pisci takih listov v svoji gorečnosti včasih zapuste realna tla, da si jim je realnost geslo, to razumnika ne moti. Program listu je jako obširen; ako bi ga dijaštvo res moglo izvrševati, potem bi državi in staršem ne bilo treba za otroke skrbeti pravzaprav nič; saj misli list celo na materijalno oskrbo dijaka in napoveduje reforme, kako jo bo mogoče doseči, in to takim potom, da bo imel dijak čim več — „prostega časa“! Izmed člankov vzbujajo pozornost precej agresivni spis „Naša ženska sveučilišna mladost“ (v 1. številki), ki višjim študijam ženstva ni kaj prijazen in se o njih uspehih izraža celo skeptično, vprašujoč: „Hoče li naplatiti (študentica) sama sebi sav napor studija i izgubljene mlade dane?“ in zaključujoč s perspektivo, da bo to ženstvo duševni in društveni proletarijat. Temu naziranju pa oporeka (v 2. številki) zastopnica učečega se ženstva. — Takisto bodo vzbujali drugi sestavki (n. pr. „Naše srednje škole“ v 1. in 2. št. ter „Naša kazališna literatura“ v 1. številki) zanimanje in odpor.

Dr. Jos. Tominšek.

Nov poljski list. Izšel je prvi zvezek novega lista „Swit“, miesięcznik, poświęcony literaturze i sztuce.“ Ustanovil se je kot reakcija proti pretiranemu, ne mislečemu modernizmu, da zopet uvede v slovstvo „čvrsta čuvstva, prostost oblike in jasne misli“.

V. M.

„La Revue Slave“. Tome III, no. 2. Mars/April 1907. Paris. Rédaction a administration 50, rue Molitor, (XVI.).

Splošni pregled

Božidar Flegerič †. Širši današnji slovenski svet je le malo poznal pesnika Božidara, ki je umrl dne 9. junija v svoji rojstni vasi, v Vodrancih na Štajerskem a tem bolj so ga poznala njegova domača brda, vinorodne Slovenske gorice; zakaj večno je romal po njih kakor deseti brat, potnik usode, ki mu ni privoščila stalnosti „zadovoljnega Kranjca“. Danes si srečal popotnega človeka, strmečega predse, v obnošeni gosposki suknji na prašni beli cesti, drugega dne zarana ti pride nasproti iz skednja kmetске liše, kjer je prenočil na senu, a še istega dne je gost župniku, znanu iz dijaških let, ki pomilujoč gleda na izgubljenega pesnika; Flegerič pa mu citira verze slovenske in hrvatske in latinske in italijanske; zakaj ob kaplji vina se mu je zbudila otrpla duševna sila, oko mu je zažarelo in stare podobe se mu obnavljajo. Od takih prilik je živel gmotno in duševno; čim je zaznal, da se mudi v bližini človek literarnega zanimanja, brž se je pojavil v njem „popotni človek“, ki ne gleda na solnčno žego niti na težavo pota — težki so bili zadnja leta Flegeriču koraki — in v znaku literature je bil skoro „bratu brat“.

Dve generaciji je živel Božidar; s 66. letom je legel v grob. Bil je siromak, ki ga je rana nesreča treščila na tla; hiral je, dokler mu ni „reje zmanjkalo in je ugasnil“. In reje mora zmanjkati v tesnih kmetških razmerah, v osamelosti selski; sigurno je mora zmanjkati duhu, ki ga je razvoj ločil od kmetškega življenja, pa mu ga ni nadomestil z ničimer; Božidar naj bi bil kmet, pa ni bil kmet, želel je biti gospod, pa ni bil gospod. Študiral je gimnazijo v Varaždinu in Mariboru, dovršil univerzo v Gradcu, bil profesor v Oseku — končno pa popotnik Slovenskih goric brez cilja.

Baš sedaj, ko to pišem, je ob cilju; devajo ga v grob tam pod jeruzalemskim gričem v zemljo domačo, ki jo je nekdanj opeval, v zemljo Stanka Vraza, Davorina Trstenjaka in Božidara Raiča, vse samo iskrenih in plamenečih duš, otrok večnolepe ilirské dobe. Flegerič je dejanski častil spomin teh svojih zemljakov in, držeč se tradicij in položaja svoje ožje domovine, zrl vedno na hrvatski iztok, pa bil pesnik in pisatelj slovenski.

Dr. Fr. Ilešič.

Enajst mladih poljskih pesnikov iz Ukrajine je izdalo knjigo: „Różnymi szlaki“. Noworocznik literacki młodzieży kijowskiej z przedmową Kazimierza Tetmajera. Kijów, 1906 r. (Na raznih potih. Literarni almanah kijevske mladine s predgovorom Kazimira Tetmajerja. Kijev, 1906. l.) Poljsko slovstvo je postalo v najzadnjem času povodom ruske revolucije samo revolucijonarno in bojevito, celo Tetmajer in Przybyszewski sta položila svoj obol revoluciji na žrtvenik, prvi z dramo „Rewolucya“, drugi s „Tyrtenszem“, in zato se zdaj čudno slišijo akordi te mlade generacije, ki izzvnevajo vsi v mračni melanholiji. Bol, polna žalosti in hrepenenja, veje iz vseh teh verzov in proze, tisto temno hrepenenje, ki se vzbuja v človeku jeseni, ko vé, da je vse zaman, da pride in leže na vsa pota mrzla zima. „Zopet si prišlo k meni, hrepenenje — sestra moja. Tako sanjavo se zibljejo tvoji veliki beli cvetovi z divno vzbočenimi čašami... Vstalo si pred mano iz

svetlobe, iz vzduha, vse megleno, sivo kakor nočna tema, z velikimi, solznimi očmi, polnimi žalosti, nepremično, tiho . . . In tvoja krila so brez šelesta obdala mojo glavo . . ." V takih glasovih se gubijo vse te pesmi in črtice. Predgovor je napisal Tetmajer, še nedavno sam veliki poet melanholije. „Ne morem se strinjati“, pravi, „z ono smerjo, kamor se najbolj nagibljejo poezije gospodov, čeprav so lepe. Sedaj je doba energije, ne melanholije . . ." Toda ti mladi pesniki si niso sami krivi svoje boleznosti. Zrasli so ob samih tožčih zvokih predhodne generacije. Kasprovicz, Przybyszewski, Tetmajer so bili vsi glasitelji pesimizma in ta se je vsesal mladini v dušo. A ko se otrese njih vpliva in se postavi na samostojna tla, jim vzgoji iz svojih vrst morda vredne naslednike. Vsaj obeta veliko.

Vojeslav Molè.

Marija Konopnicka je izdala novo delo „Przez głębinę“ (Čez globine), Lwów, Księgarnia Polska B. Polonieckiego, 1907. V krasnih sekstinah popisuje šege pri obletnici slavljenja horodeljske unije, ki jo slavi helmčinsko prebivalstvo.

V. M.

Eliza Orzeszkowa se je poslužila večje tiskovne svobode, ki je zavlada v Rusiji, in je začela priobčevati svoje spomine iz leta 1863. Bila je sama svodkinja tega revolucionarnega leta in popisuje sedaj s svojo lastno ji plastično umetniško silo vse, kar je takrat videla, slišala in sama doživela. „Litewski Kuryer“ je prinesel že črtico „Oficer“, „Tygodnik Ilustrowany“ pa „Gloria victis“.

V. M.

Listnica uredništva. Gosp. A. St. v Ljubljani: Nameravali ste v svoji pesmi „Junak“ nekaj jako lepega povedati, a to se Vam ni posrečilo. Verzi so sicer gladki, toda pomislite:

In meč potegne mlad junak
ter vrane pokonča —

Kdo na svetu vrane z mečem pokončava in katere vrane bi čakale, da jih doseže kdo z mečem? Vem, da imate v mislih vrane brez perotnic, toda vendar! Prispodobite se morajo ujemati! — Gosp. Stefan Poljanec: Ena ali druga Vaših pesmic pride na vrsto. S tem seveda še ni rečeno, da ste že kdove kako velik poet. To je le še bolj igračkanje, a tudi v igračkanju se kaže večsi talent. Za zdaj torej samo toliko, da Vam ne vzamemo poguma. Z resno voljo pa lahko še kaj postanete. — Gosp. H. H. Nabrežina: Vaše „duhotvorbe“ ne moremo priobčiti v „Zvonu“.

